

2. Analytická část

2.1 Hodnocení území

2.1.1 Poloha a vazby

Území MAS Kraj živých vod, z. s. lze rozdělit na dvě kategorie, kdy ani tak není vnímána hranice krajů, ale spíše dostupnosti a nabídka služeb související s hustotou osídlení dané oblasti. Průměrný počet obyvatel na jeden kilometr nedosahuje ani dvaadvaceti obyvatel, což je hluboko pod celostátním průměrem.

Na území MAS Kraj živých vod, z. s. žije v současné době více než 13 tisíc obyvatel ve 21 obcích a zároveň ve 114 katastrech. Devatenáct obcí a měst nepřesahuje tisíc obyvatel a z toho 11 jich nedosahuje ani pěti set. Součástí místního partnerství je jen jediné město s počtem obyvatel přesahujícím tři tisíce a to město Teplá, které má zároveň nejvíce katastrů (celkem 24). Oblast MAS Kraj živých vod, z. s. začíná v severní části Karlovarského kraje obcemi, které jsou pohodlně dostupné po rychlostních komunikacích a komunikacích první třídy. Jde o Stanovice, Kolovou; na hlavním tahu z Karlových Varů do Prahy (R6) patří do zájmového území MAS město Bochoř se svými místními částmi a obec Stružná. Další obce se rozkládají v okolí hlavního tahu z Karlových Varů do Plzně (I/20) a jsou to: Teplička, Bečov nad Teplou, Chodov, Krásné Údolí a Útvina. Dále navazují obce již v Plzeňském kraji a to Bezdruhov, Krsy, Úněšov, Zahrádka, Všeruby a Nevřeň. Do pomyslné druhé skupiny patří obce, které leží v centrální části CHKO Slavkovský les a jsou přístupné po místních komunikacích anebo silnicích druhé třídy. Celé toto území také protíná železniční trať z Karlových Varů do Mariánských Lázní. K těmto obcím patří: město Teplá, obce Otročín, Mnichov, Prameny, Ovesné Kladruby a z Plzeňského kraje město Úterý. Obecně lze popsat celou oblast jako místo, kde nejsou žádné velké městské aglomerace, ale naopak téměř nenarušená příroda. Proto si zaslouží velkou pozornost a slouží také jako místo pro šetrnou turistiku.

Na území MAS Kraj živých vod, z. s. se nachází v současné době 21 obcí a měst. Žádné z nich však není obec s rozšířenou působností a dle polohy tak spadají pod města Mariánské Lázně, Karlovy Vary a Cheb v případě Karlovarského kraje a pod Nýřany a Kralovice v případě obcí a měst na území Plzeňského kraje.

MAS Kraj živých vod, z. s. přímo sousedí s dalšími místními partnerstvími: MAS Sokolovsko, MAS 21, MAS Český západ – místní partnerství, MAS Světovina a MAS Vladař.

2.1.2 Geografická charakteristika

Z hlediska přírodních podmínek leží popisovaný region ze své severní strany na Tepelské vrchovině a jejích třech podcelcích: na Toužimské plošině, Bezručické a Žlutické vrchovině. Směrem na jih zasahuje do Rakovnické pahorkatiny a hlavně do jejího podcelku Manětínská vrchovina. Na výše zmíněných územích se nachází velké množství velkoplošných a maloplošných chráněných území. Část území leží v CHKO Slavkovský les, která je podrobně řešena v samostatné kapitole.

Vzhledem k těmto podmínkám se většina území nachází ve výšce nad 400 m, v některých oblastech až 700 m n. m., což podmiňuje celkově nižší úrodnost půd. Relativně příznivější podmínky pro zemědělství mají nížiny, ve kterých jsou poměrně dobré podmínky pro pěstování obilnin a

technických plodin. Výše položené plochy jsou především v kategorii trvalých travních porostů a jsou využívány jako vícesečné louky popř. jako pastviny.

Z hydrologického hlediska náleží většina sledovaného území do povodí řeky Teplá, která protéká celým územím v severní části. V jižní části odvodňuje území MAS Mže (Úterský potok) a Berounka (Třemošná).

Z hlediska rekreačního potenciálu mají význam i vodní plochy. Na jihu území je to Hracholuská přehrada, která neleží přímo na území MAS Kraj živých vod, z. s., ale je využívána jako rekreační zázemí hlavně pro město Plzeň a okolí obce. Dále můžeme zmínit některé rybníky, především v okolí města Teplá, rybník v botanické zahradě v Bečově a Kolovský rybník u Karlových Varů.

2.1.3 Historie regionu

Vyšší nadmořská výška, drsnější podnebí a zalesnění tohoto kraje nebyly vhodné pro trvalé osídlení. K osídlení regionu došlo patrně až ve 12. století. Z té doby také pocházejí první písemné zmínky. Jako první do pohraničního pralesa přicházeli hledači kovů a horníci, kteří na Tepelsku a Bečovsku rýžovali zlato a později cín. Aby Přemyslovci zajistili západní hranici s Římskoněmeckou říší, povolali sem své věrné stoupence, aby zdejší kraj kolonizovali. Mezi nejvýznamnější patřili velmoži Hroznata (Tepelsko), Hrabišici (Bečovsko) a patrně i Jiří z Milevska (Toužimsko). V roce 1193 byl v Teplé založen blahoslaveným Hroznatou klášter premonstrátů v Teplé. Klášter pak během 13. století dokončil osídlení regionu a vybudoval si rozsáhlá feudální panství. Pravděpodobně po velkém moru v roce 1381, kdy se i zde vylidnily celé vesnice, a také v souvislosti s rozvojem dolování kovů, začali do zdejšího kraje přicházet kolonisté z Německa, kteří v průběhu 15. a 16. století získali početní převahu nad původním českým obyvatelstvem.

Do historie území se významně zapsaly tři válečné události. V první řadě to bylo tažení husitů do Bavorska, při kterém došlo k likvidaci mnohých obcí v regionu, z nichž některé se už nikdy neobnovily, a tepelský klášter byl husity vypálen. Druhou vojenskou událostí byla třicetiletá válka, při které byly vypáleny mnohé obce a města v západních Čechách a třetí, pro novodobou historii bohužel nejvýznamnější byla II. světová válka s následným odsunem převážné části obyvatelstva. Slibný rozvoj regionu na počátku 20. století zastavila I. světová válka a po ní světová hospodářská krize. Po vzniku samostatného československého státu – Československé republiky očekávalo zdejší německé obyvatelstvo připojení k Německu, k tomu však nedošlo. Do regionu se vrací české obyvatelstvo, rodiny státních úředníků a zaměstnanců. Očekávání českých Němců zneužili fašisté v Německu, v roce 1938 aktivita fašistů vyvrcholila a Německo dosáhlo odtržení českého pohraničí – tzv. Sudet a jejich připojení k fašistickému Německu. Po skončení války bylo rozhodnuto o odsunu německého obyvatelstva z pohraničních území jiných států do Německa. Většina Němců musela po staletích opustit své domovy, jejich majetek zkonfiskoval stát, zabaven byl také majetek bývalého šlechtického rodu Beaufort-Spontini (jejich velkostatky na Bečovsku a Toužimsku). Na jejich místa začali přicházet noví obyvatelé – dosídlenci, lidé z vnitrozemí Čech, ze Slovenska nebo Češi žijící v tehdejším Sovětském svazu, ze Slovenska přicházejí také Romové.

Násilná výměna obyvatelstva způsobila velké škody, jak v osídlení, tak hospodářství i v kulturní oblasti. Dnes žije na území Našeho regionu jen polovina původního počtu obyvatel. Některé vesnice se nepodařilo osídlit a tak zanikly úplně, některá města mají dodnes méně obyvatel než před válkou (Bečov, Teplá). Ztratily se historické a kulturní tradice, mnoho historických a kulturních památek bylo zničeno.

V likvidaci kulturních památek bylo pokračováno i po skončení 2. světové války, klášter v Teplé byl od roku 1950 v majetku armády, mnohé kostely, kaple a drobné křížky zanikly díky nezájmu režimu i místních obyvatel. Stav jednotlivých kulturních památek i jejich další využití je popsáno v kapitole Kulturní dědictví.

2.1.4 Zaniklá sídla

Území MAS Kraj živých vod, z. s., které tvoří jižní část Karlovarského kraje a severní část Plzeňského, patří z hlediska kulturního dědictví mezi významné, ale mnohdy ještě ne zcela poznané a doceněné mikroregiony. Osídlení a historie toho území jsou často velmi staré, stačí jen připomenout jedno největších českých pravěkých hradišť na vrchu Vladaři, do dějin celého regionu se významně zapsala raně středověká česká kolonizace 12. a 13. století. A především založení kláštera premonstrátů v Teplé.

Specifickým historickým prvkem, který velmi výrazně ovlivňuje život místních lidí do dnešních dní, je zánik sídel v Karlovarském i Plzeňském kraji. Města, obce, vsi i samoty zanikaly především vysídlením Němců po druhé světové válce a v důsledku vzniku Vojenského újezdu Hradiště. Zanikala sídla v Krušných a Doupovských horách, v oblasti Slavkovského lesa ale i v Plzeňském kraji. Ať už byl důvod vysídlení a tím pádem i zániku obce jakýkoliv, stav to je do současnosti neměnný. Přestože z historického a možná i turistického hlediska je tento jev při nejmenším zajímavý a dodává regionu trochu tajemného nádechu, realita je z pohledu obyvatel této oblasti velmi smutná. Zdejší oblasti jsou vlivem zmíněných historických událostí málo zalidněné, opomenuté a místní obyvatelstvo jen těžko hledá v této části republiky kořeny a pravý patriotizmus, chybí takzvaný „Place-based“, čili pocit, že odtud pocházím, na této zemi mi záleží. V posledních letech je snaha o zpřístupnění a „odtajnění“ zaniklých osad a obcí. Je to téma poměrně zajímavé pro cestovní ruch. MAS Kraj živých vod, z. s. v minulém desetiletí zmapovala nejzajímavější místa, která by bylo vhodné zpřístupnit veřejnosti. V některých lokalitách byly již drobné projekty realizovány (Naučná stezka Umíř, oživení zaniklé vesnice Sv. Vojtěch, úprava původních cest do zaniklé vesnice Vysočany). Zpřístupnění zaniklých vesnic je velmi vítané téma na poli cestovního ruchu a MAS bude mít zájem se na takovýchto projektech podílet, popř. je sama realizovat. Dále jsou popsány jen ty největší, popř. místa, kde již s realizací projektu oživení bylo započato.

Dřevohryzy – Tato obec asi 9 kilometrů jižně od Toužimi zanikla v roce 1945 vysídlením Němců. V polovině osmnáctého století se tu narodil česko-německý astronom a vědec Alois Martin David. V současné době zde není evidován žádný obyvatel. V roce 2012 byla zpřístupněna MAS Kraj živých vod, z. s. a ZO ČSOP Berkut místní Dřevohryzská kyselka a občanské sdružení Pod střechou zde umístilo pamětní desku A. M. Davidovi. Vesnice je součástí poutní Skokovské stezky a naučné stezky A. M. Davida.

Račín – Dnes už zaniklá osada v okrese Plzeň-sever nedaleko Skelné Huti u Krsů. Důvodem zániku byl opět odsun Němců po roce 1945. Tuto samotu tvoří v současnosti pouze jeden dům.

Umíř – Tato zaniklá samota se nachází v katastrálním území obce Krsy – Trhomné. Zaniklou samotou Umíř tvoří jen kaplička, která byla v roce 2006 zrekonstruována. V roce 2013 ve spolupráci Českého svazu ochránců přírody, MAS Kraj živých vod, z. s. a obce Krsy vznikla naučná stezka seznamující s touto lokalitou.

Žernovník – Malá vesnice patřící k obci Bezvěrov v okrese Plzeň-sever. Ačkoliv je zde evidováno více než 20 adres, trvale zde nežije žádný obyvatel. Stejně jako v případě Umíře, i tato ves zanikla po vysídlení Němců po druhé světové válce. Osada se stala součástí cyklotras Cesta z města a nad vesnicí je nově vybudované odpočinkové místo pro návštěvníky regionu.

Svatý Vojtěch - Osada byla založena v místech, kde podle pověsti pobýval sv. Vojtěch při svém návratu z Říma. První zmínka o místě pochází snad již z 10. století. Jako poslední objekt byl v roce 1959 při vojenském cvičení zbořen kostel. V současné době město Teplá, do jejíž správy tato zaniklá vesnice spadá, pracuje na její obnově alespoň v myslích zdejších obyvatel. Byla například vydána publikace, která o historii této dříve hojně zalidněné obce poutavě vypráví, vysazena alej na cestě k vesnici a revitalizován místní hřbitov.

2.1.5 Řízení obcí, informovanost, spolupráce

Sídelní struktura oblasti je relativně stabilní i přes předchozí integrační a dezintegrační vlny v sedmdesátých a devadesátých letech minulého století, které se projevíly atomizací obcí v jiných regionech. Ve sledované oblasti došlo pouze k osamostatnění obce Chodov, která byla do konce devadesátých let začleněna pod obec Bečov nad Teplou.

Zapojení obyvatel regionu do činnosti MAS a realizace ISÚ je součástí činnosti pracovníků MAS i orgánů sdružení. Popis způsobů zapojení zainteresované i široké veřejnosti do tvorby i aktualizace Integrované strategie území je součástí kapitoly Zapojení veřejnosti a partnerů do zpracování ISÚ. I v období 2014 – 2020 bude kladen důraz na to, aby nedocházelo k diferenciaci členů a nečlenů MAS – všechna jednání orgánů MAS jsou a zůstanou otevřená široké veřejnosti a budou konána pokaždé na jiném místě v regionu, aby byla dána možnost občanům i místním subjektům se těchto jednání zúčastnit i v místě svého působení a prosazovat své požadavky. Management MAS je také k dispozici v kanceláři v Teplé, kde si mohou zájemci po domluvě sjednat konzultaci ke svému záměru, nebo sdělit náměty na problémové oblasti, které by MAS mohla řešit.

Úkolem managementu MAS je také na základě sesbíraných projektových námětů, typů aktivit či znalosti místního prostředí připravovat, zpracovávat a realizovat integrované projekty, které budou tematicky zaměřeny na jednu oblast. Tyto integrované projekty budou zastřešovat místní subjekty, které chtějí danou oblast řešit. Ani tyto projekty nejsou resp. nebudou vyhrazeny pouze členům MAS, ale budou se moci zapojit všichni zájemci z území MAS.

Jedním z velkých témat pro spolupráci všech aktérů v regionu je společná propagace území. Propagace je neprávem opomíjenou oblast s nadsázkou stejně důležitá, jako finanční prostředky a úsilí, díky kterému se postupně daří zachraňovat kulturní i přírodní památky. Zvelebovat region tajně by nemělo smysl. MAS Kraj živých vod, z. s. používá několik způsobů propagace a stejně tak i samotné obce a města. Samozřejmostí jsou webové stránky a letáky, brožury, mapy a podobné publikace. Ty jsou šířeny prostřednictvím Infocenter, na společně pořádaných akcích i samotnými samosprávami při cestách do sousedních krajů. Většina obcí a měst na území MAS Kraj živých vod, z. s. disponuje vlastními propagačními materiály. Obce malé, pro které je příprava i tisk takových dokumentů finančně příliš zatěžující, využívají společných prospektů, které tvoří MAS k jednotlivým projektům či příležitostem.

Jedním z hlavních pilířů principu LEADER a tedy i samotného místního partnerství je spolupráce samosprávy, neziskového a podnikatelského sektoru a v neposlední řadě i jednotlivých obyvatel měst

a obcí na území MAS. V oblasti působení MAS Kraj živých vod, z. s. funguje tato synergie poměrně živě a na všech zmíněných frontách. Nejviditelněji se projevuje při realizaci projektů, ať už jde o větší akce financované SZIF nebo o drobnější aktivity dotované například programy Karlovarského nebo Plzeňského kraje. Ve většině projektů je MAS Kraj živých vod, z. s. žadatelem dotace a při samotné realizaci hojně využívá místní znalosti i schopností zdejších spolků, sdružení či radnic. Příkladem za všechny může být i samotná tvorba tohoto dokumentu, na němž se aktivně podílejí zástupci všech skupin členů MAS Kraj živých vod, z. s.

Druhou kategorií oblasti spolupráce, kterou MAS Kraj živých vod, z. s. naplňuje a chce dále rozvíjet je spolupráce na národní úrovni. S ohledem na fakt, že MAS Kraj živých vod, z. s. není dosud „podpořenou MASKou“, jsou projekty spolupráce zásadní pro přežití a možnost pokračovat v započatých drobných projektech například na záchranu drobných památek v regionu. Významným projektem spolupráce byly například „Cesty zámeckých pánů“. Společníkem v tomto podniku se stala MAS 21 o.p.s. a výsledkem několikaměsíční intenzivní práce je zregenerovaná Bečovská botanická zahrada. Mezi projekty spolupráce patří také hned na začátku dokumentu zmiňované projekty „Kraj živých vod“ a „Kraj živých vod II“ či „Skrytá bohatství aneb Venkov Plzně“, kde se naopak spolupráce upřela směrem k místním akčním skupinám působícím v Plzeňském kraji. Pro zajištění návaznosti aktivit MAS je zapotřebí také spolupráce se sousedními MAS. Hlavní oblastí spolupráce se sousedními MAS by měl být především rozvoj cestovního ruchu (návaznost turistického značení, společný postup při propagaci a marketingu, Česko-Bavorský geopark, minerální prameny), péče o kulturní památky specifické pro danou oblast Sudet a projekty zaměřené na ochranu životního prostředí, především v oblasti ochrany a využití pramenných oblastí. MAS Kraj živých vod, z. s. je také členem Národní sítě MAS ČR o. s. a členem krajské sítě MAS Karlovarského kraje.

2.2 Lidé v regionu

2.2.1 Obyvatelstvo

Do novodobých dějin tohoto regionu, stejně jako celého českého pohraničí, se velmi významně a bohužel i velmi negativně zapsal vývoj po 2. světové válce, kdy vlivem politického rozhodnutí o přesídlení německého obyvatelstva došlo k razantní výměně obyvatel regionu. V důsledku toho byly zpřetrhány veškeré kulturně historické vazby, zapomenuta minulost jednotlivých míst, z nichž mnohá zcela zanikla. Na kulturním dědictví regionu se tvrdě podepsala i ztráta pocitu sounáležitosti obyvatelstva s místy i krajem. Noví obyvatelé neměli ke svému novému domovu žádná historická ani citová pouta, národnostní, jazyková a později i ideologická bariéra spolu s nepříznivým sociálním složením dosídlenců neumožnila zachování a pokračování kulturně historického odkazu regionu ani jednotlivých míst.

V současné době se situace přeci jen trochu změnila, ale stále ještě nedosáhla předchozího stavu, obyvatelé si vytvářejí vztah ke svému domovu jen velmi pomalu a nejistě, v posledních letech se objevuje zájem poznávat minulost jednotlivých míst. MAS Kraj živých vod, z. s. podporuje tyto aktivity a mnohé poznávací a vzdělávací projekty sama realizuje.

Ve srovnání s počtem obyvatel od roku 1930 byl do roku 1950 ve všech obcích mikroregionu zaznamenán úbytek o více než 50%. Ke stavu obyvatelstva v roce 1930 se do dnešní doby nepřiblížila žádná obec. Pouze město Teplá se počtem obyvatel přiblížila původnímu stavu na necelých 90%. V současné době nejvíce obyvatel v produktivním věku žije ve městě Teplá (3052), které je zároveň

nejobydlenějším sídlem popisovaného území. Jako druhé by se na pomyslném žebříčku v této kategorii umístilo město Bochov (2036). Naopak nejméně obyvatel v produktivním věku počítá obec Teplička (117), Ovesné Kladruby (122) a Chodov (115). Nutno však podotknout, že tyto obce patří naopak mezi nejméně obydlené. Statisticky lze proto v těchto údajích počítat s přímou úměrou.

Počty dětí do 14 let ovšem nejsou nijak povzbudivé. V největším městě jich je jen málo přes pět set. Tato skutečnost úzce souvisí s výše popisovaným kritickým stavem předškolního a základního školství.¹

Samostatnou kategorií je však přirozený přírůstek obyvatel. Ten se pohybuje spíše v záporných číslech. A pokud se dostane v číselné řadě do „plusových“ hodnot, pohybuje se do pěti obyvatel. Nejvíce narozených dětí zaznamenávají obce téměř úměrně své velikosti a saldo migrace je spíše pozitivní, uvažujeme-li stěhování lidí na venkov jako pozitivní jev. Není však možné ze statistických údajů vyčíst, zda se jedná skutečně o přesídlování z velkých měst do malých obcí anebo jen o stěhování v rámci popisovaného regionu. Vycházet můžeme částečně z vlastního dotazníkového šetření (z roku 2012), které ukázalo v případě nově přistěhovaných obě varianty jako vyrovnané.² Z hlediska dlouhodobého demografického vývoje (od roku 1900) je patrný počátečný pozvolný nárůst počtu trvale žijícího obyvatelstva s kulminací na začátku 30. let minulého století. Během následujících 20 let poklesl stav obyvatel o cca 30 tisíc, jež způsobilo:

- ekonomická krize začátku 30. let
- válečné období II. světové války
- poválečný odsun německého obyvatelstva

Od 50. let minulého století stav trvale žijícího obyvatelstva je v relativně stabilním, mírně klesajícím trendu, ze kterého nevybočil ani na základě vládních pronatálních opatření v 70. letech. Z dostupných informací tedy vyplývají dva trendy, které jsou srovnatelné s celým územím České republiky:

1/ nárůst počtu obyvatel v obcích do 10 km od větších sídel

Kolová, Stanovice, Stružná = = = Karlovy Vary

Všeruby, Nevřeň = = = Plzeň

Bezvěrov je v tomto případě výjimkou 70. let.

2/ postupné stárnutí a vyvídání obcí vzdálených od regionálních center

Krsy, Otročin, Ovesné Kladruby, Prameny

k tomuto trendu se přidávají také města Teplá a Bečov nad Teplou

2.2.2 Sociální politika regionu a menšiny

Jedním z nejcitlivějších témat tohoto regionu je beze sporu sociální politika. S ohledem na trvale vysokou míru nezaměstnanosti a nízkou hustotu osídlení se území MAS Kraj živých vod, z. s. stává ekonomicky křehkou oblastí. Jistý sociální handicap se nejvíce projevuje v malých obcích a v místních částech (větších) měst. Ohroženou skupinou obyvatel jsou na jedné straně národnostní menšiny, které v některých koutech regionu zůstávají „menšinou“ jen s ohledem na zavedený termín. Právě ale centralizace sociálně slabých či hůře přizpůsobivých občanů má na jejich komunitu paradoxně

¹ Viz Příloha F, tab. č. 4 „Školství na území MAS“

² Viz Příloha F, tab. č. 3 „Vývoj obyvatelstva v obcích na území MAS“

zhoubný vliv a stávají se tak trnem v oku starostů i sousedů. Takovým případem jsou například četné místní části Teplá i město samotné. Nelze ovšem zapomenout také na jiné znevýhodněné skupiny. Těmi jsou senioři, kteří by potřebovali pomoc například prostřednictvím donášky potravin či ošetřovatelky. Obce ale obvykle tuto službu neposkytují a senioři jsou tak odkázáni na pomoc příbuzných. To se stává problematické ve chvíli, kdy jejich rodiny bydlí v jiných městech. Určitý pocit znevýhodněnosti mohou mít také rodiny s malými dětmi, které například nemají na dosah mateřskou školu či alespoň první stupeň základní školy.

2.2.2.1 Sociálně vyloučené lokality na území MAS Kraj živých vod, z. s.³

Na území Karlovarského kraje je evidováno 26 (k roku 2013) vyloučených lokalit, kde hrozí problémové jevy. Největší sociálně vyloučené lokality jsou v Chebu, Jáchymově nebo na Tepelsku a Toužimsku, což je území obcí, které jsou součástí MAS Kraj živých vod, z. s.. V každé této lokalitě působí jeden koordinátor, který je veden Agenturou pro sociální začleňování a spolupracuje s MAS. Karlovarský kraj se soustředí především na možnost najít lidem z těchto lokalit odpovídající práci, aby nebyly jediným jejich finančním zdrojem sociální dávky. Tato problematika se téměř netýká obcí v Plzeňském kraji, nicméně na Tepelsku je toto téma velmi aktuální a některé místní části jsou vyhodnoceny jako velmi problematické.

TEPELSKO

Region Tepelska se vyznačuje větším množstvím sociálně vyloučených mikro lokalit roztroušených ve spádových obcích města Teplá. Potřeby obyvatel se znaky sociálního vyloučení se tak liší i podle toho, ve které z těchto lokalit bydlí. Všechny lokality mimo Teplou však sužuje špatná dopravní obslužnost a minimální občanská vybavenost. Přesto lze konstatovat, že kromě respondentky z Poutnova si nikdo významně nestěžoval na prostředí a vztahy v lokalitě. 3 km za hranicemi MAS Kraj živých vod, z. s., ve správním obvodu města Toužim leží sociálně vyloučená lokalita Dobrá Voda, kde však intenzivně pracuje nezisková organizace Český Západ praktikující tzv. komunitní přístup. Situace na Tepelsku je specifická tím, že většina sociálně vyloučených lokalit se nachází ve spádových obcích. Míra prostorového vyloučení je v některých lokalitách relativně vysoká. Zásadním problémem sociálně vyloučených lokalit Tepelska je tedy špatná dopravní obslužnost a s tím spojená minimální občanská vybavenost. Sociálně vyloučené „mikrolokality“ vznikly většinou v panelových domech, které původně sloužily jako zázemí pro zaměstnance bývalých státních statků. Odhad počtu obyvatel SVL Tepelska činí cca 500 osob. Mezi nejznámější sociálně vyloučené lokality na Tepelsku řadíme Poutnov, Služetín, Novou Farmu, Pěkovice a Křepkovice; místní části vzdálené od města Teplá 2-7 km.

Agentura pro sociální začleňování (ASZ) začala nejprve působit v Toužimi v květnu roku 2010. V květnu 2012 došlo k personální změně lokálního konzultanta a následně byla zahrnuta do zájmových oblastí ASZ také Teplá. Spolupráce s Agenturou pro sociální začleňování byla v Toužimi iniciována neziskovou organizací Český Západ o.s., která provádí komunitní práci v sociálně vyloučené lokalitě Dobrá Voda – místní části města Toužim vzdálené cca 15 km. Vedení obce tuto iniciativu spíše formálně zaštiťovalo, pan starosta, který přihlášku podal, se ukázal jako nemotivovaný a nepřilíhající k aktivitám ve prospěch sociální integrace. K přihlášce Toužimi

³ Vychází z materiálu Agentury pro sociální začleňování – Strategický plán sociálního začleňování v Toužimi a Teplé 2011 – 2013. Dílčí kapitoly jsou výstupem komunitního plánování v Dobré Vodě a sociálně vyloučených lokalitách Tepelska.

byl připojen dopis starosty Teplé s žádostí o souběžné působení agentury vedle Toužimi také na Tepelsku. Dá se předpokládat, že motivace ke spolupráci se lišila u obou měst. Sociálně vyloučená lokalita v Dobré Vodě na Toužimsku je totiž relativně dobře spravována občanským sdružením Český Západ a již před vstupem Agentury zde bylo dosaženo dílčích úspěchů v práci se sociálně vyloučenými obyvateli. Jako reálná se tedy zdá motivace Českého Západu využít součinnosti Agentury ke svému dalšímu rozšíření a zkvalitnění služeb prostřednictvím financí z ESF. Motivace města Teplá pro součinnost s Agenturou byla z určité perspektivy širší vzhledem k tomu, že vedení města nemělo dostatečný přehled o situaci v SVL. Na Tepelsku je totiž odhad počtu sociálně vyloučených obyvatel podstatně vyšší než na Toužimsku a sociálně vyloučené mikrolokality s výjimkou některých (Nová Farma a Služetín) zde nebyly téměř kontrolovány prostřednictvím sociálních služeb. Hlavní motivací města Teplá bylo tuto situaci změnit. Město Teplá projevilo zájem o spolupráci s ASZ dokonce již v roce 2008 při výběru pilotních lokalit. Z přihlášky měst do výběru nových lokalit a z vyjádření respondentů lze konstatovat, že jejich očekávání byla formulována veskrze reálně a většina z nich byla naplněna. Můžeme zmínit např. přínos know-how v oblasti sociálního začleňování, zainteresování různých partnerů či pomoc při hledání zdrojů financování služeb pro sociálně vyloučení občany atd.

Politické funkce po komunálních volbách na podzim roku 2010 byly obsazeny lidmi, kteří již alespoň částečně znali systém práce ASZ a jejichž očekávání vzájemné součinnosti se pohybovala v reálných dimenzích. Nové vedení města v Teplé si je vědomo, že problematika sociálního začleňování je běh na dlouhou trať, a že kompetence ASZ k rychlé intervenci a změně v oblasti sociálně integračních procesů jsou do jisté míry omezené. V Toužimi se díky nově zvolenému vedení města alespoň zčásti naplnilo to, co očekával Český Západ. Díky aktivitě místostarosty bylo vedení města vtaženo do problematiky sociálního začleňování.

V minulých letech byly také v obou dotčených městech připraveny obdobné projekty na vybudování Center sociálních služeb. Bohužel v obou případech se zvedla ohromná vlna odporu ze strany místních obyvatel, kteří svou snahu dovedli v obou městech až ke konání referenda. Tato hlasování postupně zamítla realizaci obou projektů, nejdříve v Toužimi a o rok později také v Teplé.

Název projektu: Centrum služeb sociální prevence Teplá

Operační program: Integrovaný operační program 3.1 b

Žadatel: Město Teplá

Cílová skupina: Sociálně vyloučení

Klíčové aktivity: Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociální rehabilitace, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

Celková výše požadované podpory: 12 mil. Kč

Počet příjemců podpory: 400 osob

Název projektu: Centrum sociálních služeb Toužim

Operační program: Integrovaný operační program 3.1 b

Žadatel: Město Toužim

Cílová skupina: Sociálně vyloučení

Klíčové aktivity: Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, odborné sociální poradenství, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

Celková výše požadované podpory: 25 mil. Kč

Počet příjemců podpory: 300 osob

Název projektu: Centrum služeb sociální prevence Teplá

Operační program: OPLZZ č. 55

Žadatel: Město Teplá

Cílová skupina: Sociálně vyloučení

Klíčové aktivity: Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociální rehabilitace, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

Celková výše požadované podpory: 7,8 mil. Kč

Počet příjemců podpory: 400 osob

Název projektu: Centrum sociálních služeb Toužim

Operační program: OPLZZ č. 55

Žadatel: Město Toužim

Cílová skupina: Sociálně vyloučení

Celková výše požadované podpory: 7,8 mil. Kč

Počet příjemců podpory: 300 osob

V Teplé bylo před vstupem Agentury pro sociální začleňování provozováno Centrum podpory rodiny a NZDM neziskovou organizací Kotec o.s. v omezeném rozsahu jednou týdně a mateřské centrum při Farním sboru Českobratrské církve evangelické (FS ČCE). Ve městě Teplá již byla zmíněna aktivita občanského sdružení Kotec, který plánuje účast ve výběrovém řízení na poskytování sociálních služeb „Sociální rehabilitace“ a NZDM v rámci připravovaného Centra služeb sociální prevence v Teplé.

Nezisková organizace Český Západ o.s. má v lokalitě vzhledem k jejímu dlouhodobému působení v oblasti a portfoliu nabízených sociálních služeb velmi silnou pozici ve smyslu tahouna procesů sociální integrace. Ačkoliv došlo se vstupem ASZ do lokality k určité aktivizaci komunálních politik ve prospěch sociálního začleňování, role Českého Západu se nepřesunula do pozadí, naopak, lze konstatovat, že se vstupem ASZ se její aktivita ještě umocnila. Došlo totiž k zásadnímu rozšíření terénních služeb i na oblast Tepelska tj. mimo SVL Dobrá Voda. Toto opatření, které bylo součástí Strategického plánu ASZ, bylo implementováno Českým Západem prostřednictvím jejich vlastního projektu, kterému ASZ vyjádřila pro výběrové řízení písemné doporučující stanovisko. Český západ o.s. rovněž začal spolupracovat se školami při přípravě opatření týkajícího se možnosti dokončení základního vzdělání.

Toto opatření bylo také stanoveno jako jeden z cílů SP. Český Západ se snaží řešit i problematiku vysoké míry nezaměstnanosti v SVL. Používá k tomu hned několik možných nástrojů od projektů zaměřených na rekvalifikaci osob a jejich následné uplatnění v praxi, provozování textilní a keramické dílny, zřízení dobročinného obchodu až po využívání systému VPP. Český Západ pracuje i s dětmi a mládeží. Pro děti předškolního věku v Dobré Vodě organizuje tzv. Školičku a pro větší děti odpolední klub v Toužimi. Dále nabízí pro děti školního věku individuální programy doučování. Snaží se rovněž motivovat rodiče, aby jejich děti navštěvovaly běžnou mateřskou školu. Dá se předpokládat, že pozice Českého Západu se do budoucna posílí i se zřetelem na realizaci projektu Revitalizace komunitního centra v Dobré Vodě.

Shrnutí

Jako nejzásadnější problém je obyvateli SVL vnímán nedostatek pracovních příležitostí a diskriminace na trhu práce z důvodu etnické příslušnosti.

Obyvatelé SVL by preferovali zlepšení možností trávení volného času pro děti a mládež.

Vzhledem k relativně velké vzdálenosti SVL od Teplé by se zdálo užitečné budovat sociální služby a poradenství také přímo na místě ve spádových obcích.

S ohledem na prostorovou rozptýlenost SVL je nutné v portfoliu sociálních služeb klást důraz na terénní služby. Obyvatelé ze SVL by se nebránili službě nabízející posilování kompetencí v jednání s úřady. Lze uvažovat i o institutu romského poradce.

Nezisková organizace Český Západ je v povědomí osob ze SVL, avšak služeb terénní pracovníce využívají pouze někteří respondenti na Nové Farmě.

BOCHOVSKO

Údrč je malé sídlo (115 obyvatel podle SLDB 2011), které je součástí města Bochov. Nachází se na silnici k poutnímu místu Skoky, kde silnice už v podobě polní cesty končí. V Údrči se kromě venkovské zástavby a zemědělsky využívaného zámku nachází dvě „bytovky“ v poměrně zdevastovaném stavu. Majitel se dle místního šetření o své vlastnictví příliš nestará. Podle posledních zjištění se majitel o nemovitost 12 let nestaral a ani nevybíral nájem. V domech bydlí stále několik dlouhodobých nájemníků, kteří platí nájem, jejich počet ale dlouhodobě klesá, zároveň se do domu údajně nastěhovali bez vědomí majitele další lidé, kteří nájem neplatí. V domech je prý rozkradeno zařízení kotelny, a tudíž zde nefunguje přívod teplé vody. Fasáda domů je výrazně poškozena, okna jsou často ve velmi špatném stavu, některé byty jsou tak obtížně obyvatelné. Celkově se situace bydlení v těchto domech jeví jako dlouhodobě neudržitelná a chaotická, trvá podle respondentů již více než 8 let. Někteří respondenti mluvili o domech jako o „osadě bez zákona“.

Údrč nebyla zařazena do žádné z analýz sociálně vyloučených lokalit, podle našeho názoru je ovšem možné místní bytové domy jako sociálně vyloučené označit.

Jedním ze společných rysů, který spojuje jinak různorodé „problematické“ lokality, je vysoká intenzita migračních pohybů mezi lokalitami. Tato „neustálá migrace“ některých obyvatel lokalit je spojena se zadlužením za bydlení a je vnímána poměrně negativně (dlouhodobějšími) obyvateli samotných lokalit i obyvateli z okolí lokality. V mnoha případech jsou to mladé romské rodiny, které nezvládnou dlouhodoběji platit za bydlení a na z toho pramenící problémy reagují stěhováním jinam. V některých případech jsou tato častá stěhování spjatá s poničením bytů a jejich vybavení, respondenti to nazývali „vybydlování.“

2.2.3 Vzdělávání a školství

Základní školství je nejvyšší stupeň vzdělání, kterého lze standardním způsobem přímo v regionu dosáhnout. Střední a vysoké školy jsou potom nejbližší v Karlových Varech a v Plzni. Základní školy jsou pouze ve městech Teplá, Všeruby, Bečov nad Teplou, Bochov a Úterý a v obcích Kolová, Útina a Bezvěrov. Školáci z ostatních obcí dojíždějí buď právě sem anebo do větších měst mimo území

místního partnerství. Nejčastěji do Plzně, Mariánských Lázní, Toužimi a případně do Karlových Varů. Právě nedostatek základních škol v našem regionu je jedním z nedostatků občanské vybavenosti a existence výše zmíněných je v některých případech (Bečov nad Teplou...) velmi reálně ohrožená, především zachování 2. stupně. Mateřské školy jsou na tom podobně jako základní. S tím rozdílem, že zpravidla kde je alespoň 1. stupeň základní školy, funguje souběžně i mateřská škola. V malých obcích, které dosud zachovaly provoz základního školství, většinou nabízejí péči a vzdělání pro děti od předškolního věku alespoň do páté třídy základní školy.

Základní umělecké školy

Na území MAS Kraj živých vod, z. s. existují tři ZUŠ v Bečově nad Teplou, Bochově a v Teplé. Obě školy vzdělávají necelou stovku žáků v hudebních a výtvarných oborech.

Základní školy praktické

V Bochově a Teplé fungují v budovách základních škol také Základní školy praktické, které jsou zaměřeny na vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. V obou případech je navštěvuje vysoké procento žáků ze sociálně vyloučených lokalit. Podpora činnosti těchto typů škol je v obou případech nutná pro zachování úrovně vzdělání na místních základních školách. Běžné základní školy nejsou v současné době připraveny (profesně i materiálně) na inkluzi žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Obyvatelstvo obcí charakterizuje relativně nepříznivá vzdělanostní struktura, odpovídající sociálnímu rozvržení, velikosti základních sídelních jednotek a produkčnímu zaměření.⁴ Největší podíl obyvatel s vyučením vykazují obce historicky zaměřené na zemědělskou výrobu (Bezvěrov, Otročín, Úněšov...), naopak vysokoškolsky vzdělaných občanů evidují obce pouze malý podíl (nejvíce především v příměstských lokalitách). Překvapivě vysoký je rovněž podíl těch, kteří svoji školskou dráhu ukončili základní školou.

Vysoké procento obyvatel bez vzdělání v Mnichově je dáno existencí ÚSP pro mentálně postiženou mládež.

2.2.4 Zaměstnanost

Území MAS Kraj živých vod, z.s. můžeme nazvat přirozeným venkovským mikroregionem, který je charakteristický velmi nízkou hustotou zalidnění, která se pohybuje od 15 do 25 obyvatel na 1km čtvereční. Nízká hustota zalidnění má své příčiny i v historických událostech obou regionů. Především pak ve vysídlení původního německého obyvatelstva a následné osídlovací politiky. Jedním z problémů regionu je i nedostatek pracovních příležitostí a s tím související vylidňování venkovských oblastí.

Největší zaměstnavatelé v regionu se zaměřují na lesnickou a zemědělskou činnost. Tradiční průmyslová odvětví např. čalounické a textilní činnosti se po odchodu velkých zaměstnavatelů z regionu neudržela.

Region se potýká s dlouhodobou strukturální nezaměstnaností a minimální poptávkou zaměstnavatelů pro uchazeče s nízkou kvalifikací. Prioritním problémem je nízká vzdělanost obyvatel

⁴ Viz Příloha F, tab. č. 5 „Vzdělanost obyvatelstva na území MAS“

sociálně vyloučených lokalit, absence nabídky pro doplnění vzdělání a nedostatek pracovních příležitostí, které by sloužili k znovuzískání a osvojení pracovních návyků. Klíčovým principem v oblasti zaměstnanosti je tak využívání aktivní politiky zaměstnanosti a rozvoj služeb návazných na služby Úřadů práce, rozvoji sociálního podnikání a sociálních služeb. Důležitou roli v rozvoji těchto služeb mají místní neziskové organizace a vzdělávací instituce. Strategie byla plánována s ohledem na příležitosti v rámci rozvoje služeb sociální prevence a další možnosti pro uplatnění na trhu práce, přístupu obyvatel regionu ke službám Úřadů práce a možnostem zvyšování kvalifikace.

Míra nezaměstnanost k 12/2015 obce MAS Kraj živých vod - Karlovarský kraj

<u>Obec</u>	Dosažitelní uchazeči 15-64	Obyvatelstvo 15-64	Podíl nezaměstnaných osob
Bečov nad Teplou	40	627	6,40%
Bochov	176	1 387	12,70%
Chodov	12	80	15,00%
Kolová	25	500	5,00%
Krásné Údolí	21	281	7,50%
Otročín	25	334	7,50%
Stanovice	43	432	10,00%
Stružná	39	391	10,00%
Teplička	5	70	7,10%
Útvina	26	394	6,60%
Mnichov	12	295	4,10%
Ovesné Kladruby	6	88	6,80%
Prameny	2	93	2,20%
Teplá	150	2 058	7,30%

Míra nezaměstnanost k 12/2015 obce MAS Kraj živých vod - Plzeňský kraj

<u>Obec</u>	Dosažitelní uchazeči 15-64	Obyvatelstvo 15-64	Podíl nezaměstnaných osob
Bezvěrov	36	449	8,00%
Krsy	9	175	5,10%
Nevřeň	2	193	1,00%
Úněšov	21	383	5,50%
Úterý	24	322	7,50%
Všeruby	47	926	5,10%
Zahrádka	3	106	2,80%

Vzhledem ke slabým centrům v území (ORP v území není) je významná dostupnost vyšších center. Ta však s výjimkou vzdálené Plzně a rovněž poměrně vzdálených Karlových Varů nemohou nabídnout významnější pracovní příležitosti. Dalším problémem než dostupnost nejbližšího centra je rozsah

aktivit, které může svému spádovému obvodu nabídnout, a to jak z hlediska nabídky pracovních příležitostí, tak i z hlediska nabídky „služeb“, včetně sociální infrastruktury. Při velmi slabých centrech je tato nabídka pochopitelně velmi nízká. Základní nabídku většinou mohou v plném rozsahu nabídnout města nad 5000 obyvatel, s určitou výhradou pak i města nad 3000 obyvatel. Pro území MAS Kraj živých vod to mohou být města Nýřany, Kralovice, Toužim, Karlovy Vary, Mariánské Lázně, ani jedno z měst není součástí území MAS Kraj živých vod.

Přes značnou převahu slabých stránek regionu v oblasti pracovních příležitostí skýtá region prostor k rozvoji především v oblasti agroturistiky a cestovního ruchu, rozvoji sociálních služeb a sociálního podnikání. Cestovní ruch v daném území jako jeden ze „startovacích“ pilířů tzv. udržitelného rozvoje regionu. Území, jak se shodují různé studie, získalo díky kombinaci řady faktorů (historický a ekonomický vývoj osídlení, poloha vůči hlavním dopravním tahům způsob využití atd.) postavení periferie. Vyznačuje se ovšem příjemnou a zachovalou kulturní krajinou vysoké ekologické hodnoty.

2.2.5 Život v obcích

O komunitní život se ve venkovských sídlech zpravidla starají tradiční spolky, jakými jsou Sbory dobrovolných hasičů, tělovýchovné jednoty, případně myslivci či svazy žen. Právě tyto spolky sdružují obyvatele všech vesnic a malých měst a přímo se podílejí na společenském životě daného místa. Hasiči většinou fungují jako organizátoři, ale také jako technické zajištění akcí, jako je například stavění Májky, dětský den či lokální sportovní podniky. Ve většině obcí chybí dostatečné technické zázemí pro konání podobných akcí nebo např. také vhodná místa pro setkávání - upravené centrální části obcí nebo místních částí.

Sdružování obyvatel měst a obcí ve spolky a občanská sdružení je přirozeným jevem. Na jedné straně vznikají kvůli společným zájmům (dobrovolní hasiči, sportovci) či kvůli společné myšlence vedoucí ke zlepšení života v obci (neziskové organizace). Nejobvyklejším druhem spolků na území MAS Kraj živých vod, z. s. jsou právě Sbory dobrovolných hasičů, sportovci, myslivci či různé ženské spolky. Neziskové organizace zde vznikají obvykle jako důsledek společného úsilí o docílení změny nebo z potřeby lépe financovat svou činnost například prostřednictvím grantů, dotací či příspěvků od města nebo obce. Mezi výrazné neziskové organizace, které jsou členy MAS Kraj živých vod, z. s. a také na jejím území působí je například ZO ČSOP Berkut, Bart o. s. nebo Pod Střechou o. s.⁵ Kulturní život obcí na území MAS Kraj živých vod, z. s. je poměrně bohatý, tradiční, ale umí být i moderní a neobvyklý. Zdaleka totiž nejde jen o klasické akce, jakými jsou oslavy výročí měst, pálení čarodějnic a maškarní pro děti. Každé město či obec se naučily využívat svých unikátů, ať už jde o botanickou zahradu v Bečově a z toho vyplývající květinové slavnosti, nebo dobrý nápad a nadšení skupiny obyvatel, jenž vyústí v závody veteránů. Některé akce mají i ekologicko-výchovný charakter a dějí se pod patronátem MAS (Den pro náš region, Den živých vod). Již několik let MAS Kraj živých vod, z. s. vydává pro všechny své obce společný stolní kalendář, který dobře funguje jako propagační materiál. Obsahuje termíny všech důležitých akcí v jednotlivých městech. Dá se říci, že na území MAS nemine týden, aby se nekonala alespoň jedna veřejně přístupná kulturní podívaná. Tento kalendář sdružuje akce regionálního charakteru a vysloveně místní zde nejsou pro velký počet uváděny.⁶

⁵ Viz Příloha F, tab. č. 8 „Spolkový život v obcích na území MAS“

⁶ Viz Příloha F, tab. č. 9 „Kulturní akce na území MAS“

2.2.6 Vybavenost obcí

K důležitým aspektům celkového rozvoje obcí patří i úroveň jejich vybavenosti základní sítě zařízení veřejných a komerčních služeb, zvyšujících standard života obyvatelstva. Tato síť zařízení zahrnuje především veřejné služby, zejména v oblasti mateřského a základního školství, zdravotnických a sociálních služeb, komerční služby v podobě základní obchodní sítě, opravny a drobné provozovny řemeslných služeb, zejména hygienické osobní služby, restaurační a ubytovací kapacity, peněžní služby. K občanské vybavenosti bezpochyby patří i síť zařízení zabezpečující oblast kultury, mimoškolního vzdělávání a sportovního využití.

Základní občanská vybavenost je soustředěna do větších sídel. Jejich satelitní části venkovského charakteru většinou plní jen obytnou funkci bez občanské vybavenosti. Celkový stav vybavenosti a služeb v obcích zcela zásadně ovlivňuje nízká hustota osídlení, zaměření oblasti převážně na zemědělskou výrobu a velká vzdálenost od regionálních center.

Jednou z výrazných možností v následujících letech může být obnova nevyužívaných objektů v centrech obcí (fary, školy, hostince), které by mohly do budoucna sloužit jako multifunkční komunitní centra. V těchto objektech mohou být soustředěny sociální a poradenské služby, prostory pro spolkovou a kulturní činnost, ordinace lékaře, mateřská nebo edukační centra. Tento záměr je podporován v mnoha obcích MAS Kraj živých vod, z. s. právě v souvislosti s existencí dlouhodobě nevyužívaných objektů v intravilánu obcí a nedostatečné nabídky služeb v daných obcích. Tato nabídka může také úzce souviset se službami pro rozvoj regionu a podnikání, např. v podobě galerií, místních regionálních muzeí a drobných tematických expozic.

2.2.6.1 Školství

Dosažená úroveň vzdělávání a odborné kvalifikace má těsnou souvislost s ekonomickým i sociálním rozvojem a to nejen na celospolečenské úrovni, ale především na úrovni lokální a regionální. Na území MAS jsou v současné době 4 základní školy (1. -9. ročník) a další čtyři školy s 1. stupněm a v těchto obcích fungují i MŠ, které jsou navíc ještě v dalších třech obcích. Vzdělávání je věnována samostatná kapitola, nicméně k občanské vybavenosti patří technické vybavení těchto objektů, které je i přes veškerou snahu zřizovatelů - tedy obcí, v nedostatečném stavu. Na území MAS dále působí 2 Základní školy praktické další tři Základní umělecké školy, jejichž vybavení je nedostatečné.

2.2.6.2 Zdravotnictví

Základní zdravotnická péče pro obyvatele je zajišťována ve střediscích praktických lékařů v centrálních obcích nebo v krajských městech Karlovy Vary a Plzeň. Pro velkou část regionu je také dostupná zdravotnická péče v Mariánských Lázních. Ve většině obcí je zajištěna ordinace praktického lékaře pro dospělé, jedna ordinace pediatra. Odborné ordinace jsou pouze ve větších městech (Teplá, Bochoř).

Sociální služby jsou poskytovány spíše výjimečně. V Teplé, Všeměch a Bochoř jako součást DPS, v Mnichově je umístěn Ústav sociální péče pro mentálně postiženou mládež. Další typ terénních sociálních služeb je poskytován neziskovými organizacemi ve vyloučených lokalitách na Tepelsku. Při podrobnějším zkoumání základní sítě služeb na venkově narazíme na dílčí nedostatky. V řadě obcí například nefungují pošty. Zatímco pro ekonomicky aktivní obyvatele, kteří ve většině případů za prací dojíždějí do (bývalých) okresních nebo krajských měst, je to problém snadno řešitelný, pro seniory a jinak sociálně znevýhodněné obyvatele je to stav krajně nevyhovující.

Pro méně mobilní obyvatele některých obcí může být problém například i taková základní potřeba, jakou je návštěva lékaře či možnost nákupu potravin.

2.2.6.3 Volnočasové aktivity

Infrastruktura pro volnočasové aktivity doznala za posledních 10 let výrazného rozšíření. Téměř ve všech obcích je k dispozici dětské hřiště, mnohde také fotbalové hřiště či víceúčelová sportovní zařízení. Velkým problémem opět zůstávají místní části, které jsou do této doby bez vybavení. Příkladem může být Teplá, která ve svých 24 místních částech má jedno fotbalové hřiště, 3 dětská hřiště či jeden tenisový kurt.⁷

2.2.6.4 Kulturní a obecní domy

Významnou složkou kulturního života jsou společenské události (taneční zábavy, diskotéky pro mladé, kina, prodejní výstavy a veletrhy). Zázemím pro tyto aktivity jsou kulturní domy, obecní domy, společenské sály a sokolovny. Budovy tohoto typu jsou především ve větších obcích a městech regionu (Teplá, Bečov, Bochoř či Číhaná). V menších obcích se jedná především o sály místních hostinců.

Přesto jsou i tato místa významná pro kulturní a společenský život. Ve většině obcí je nutné tyto objekty modernizovat a mnohde je možné je nově vybudovat z objektů, které již neslouží svému původnímu účelu, např. školy.

Jedním z příkladů je projekt obce Otročin, kdy byl přestavěn objekt bývalé školy na klubovnu pro místní spolek, společenský a výstavní prostor a obecní hostinec. Celá akce byla financována z Programu rozvoje venkova Karlovarského kraje a POV MMR. Na znovuotevření nevyužívaného objektu se významnou měrou podíleli členové místního dobrovolného hasičského sboru. Dokladem důležitosti těchto budov pro život v obci jsou příklady obcí, kde se taková společenská centra připravují či obnovují, protože je zde silně pociťována jejich absence – například město Všeruby, kde je výstavba podobného zařízení ve fázi příprav, či město Bečov nad Teplou, kde je postupně přebudováván objekt bývalé fary na komunitní centrum, které bude zázemím pro neziskové organizace ve městě.⁸

2.2.6.5 Komunitní a informační centrum Kašpar na Vidžíně

Komunitní a informační centrum Kašpar je postupně realizováno v objektu bývalého hostince s krámem v domě čp. 50 ve Vidžíně, který MAS Kraj živých vod, z. s. zakoupila v roce 2010 za účelem vybudování komunitního centra s expozicí věnovanou geoparku Egeria a informačním centrem, věnujícím se především tématu geoparků na území MAS Kraj živých vod.

Obec Vidžín má ideální geografickou polohu uprostřed území MAS, je místní částí historicky zajímavého městečka Úterý a leží na hranici CHKO Slavkovský les. V případě objektu komunitního centra se jedná o soubor dvou historických objektů pravděpodobně z pol. 19. stol. Začátkem 20. stol. byl hlavní objekt přestavěn na hostinec. Přízemí sloužilo pro potřeby hostince s kuchyní, v patře byla obytná část. Vedlejší objekt poskytoval hospodářské zázemí s příležitostným ubytováním. Celý objekt byl naposledy využíván v období 2. sv. války, z toho plyne i jeho stávající velmi zchátralý stav v době koupi nemovitosti. V současnosti je celý areál v majetku MAS Kraj živých vod, z. s., která usiluje o jeho záchranu. Od roku 2011 MAS Kraj živých vod, z. s. průběžně zaměstnává 1 pracovníka v rámci

⁷ Viz Příloha F, tab. č. 10 „Zázemí pro volnočasové aktivity v obcích na území MAS“

⁸ Viz Příloha F, tab. č. 11 „Občanská vybavenost na území MAS“

veřejně-prospěšných prací, který provádí drobné údržbové práce. V roce 2013 se začalo s realizací projektu spolupráce Regionální centra setkávání U Haranta a Kašpara, který napomáhá stavební obnově části objektu a v jehož rámci zde probíhal první pilotní cyklus akcí pro veřejnost. Předmětem projektu byly pouze stavební práce v přízemí hlavního objektu, venkovní terasy a opěrné zdi. Navrhované využití v zásadě nemění poslední fungující provozní schéma a výtvarné a technické řešení odpovídá historickému charakteru objektu dotvářejícímu malebný ráz obce. Vzácně dochované autentické truhlářské prvky byly repasovány, omítky jsou opraveny původní vápennou technologií respektující difúzní otevřenost historických konstrukcí a v části objektu bylo vybudováno sociální zázemí a prozatím je zprovozněno přízemí budovy, sloužící jako učebna a badatelna.

Pro dům bude užíván název "Kašpar" připomínající patrně nejvýznamnějšího rodáka z nedalekého městečka Úterý, pozdějšího tepelského opata a zakladatele Mariánských Lázní Karla Kašpara Reitenbergera (1779-1860), který sám byl velmi vzdělaný a zasloužil se i o vybudování několika škol. Proto byl nepřímo vybrán jako patron domu, který bude sloužit především jako informační centrum geoparku Egeria a GeoLocí a společenské a vzdělávací centrum pro děti ze základních škol ze širokého okolí, ale i širší veřejnost. Hlavní programovou náplní centra budou kurzy, semináře a dílny včetně pobytových akcí. Objekt bude využíván nejen MAS, ale i řadou místních organizovaných i neorganizovaných spolků zaměřených na děti, mládež, sport, kulturu, umění i řemesla (např.: Hrdibor Všeruby, Úterské občanské sdružení Bart, Dětský folklorní soubor Stázka - Teplá, Občanské sdružení Pod Střechou, ZO ČSOP Teplá, Svaz žen Otročin atd.), ale také dalšími organizacemi (školy, dobrovolní hasiči, sportovní oddíly apod.).

2.3 Technická infrastruktura a doprava

2.3.1 Technická infrastruktura

Rozvoj technické infrastruktury obcí na území MAS Kraj živých vod, z. s. byl v uplynulých letech v mnoha ohledech zanedbáván. Důvodem je sídelní roztříštěnost do malých venkovských osad a investiční politika předrevolučních vlád, kdy byla podporována výstavba pouze v tzv. střediskových obcích. Ve většině obcí je ve velmi špatném technickém stavu síť místních komunikací a účelových komunikací. Dalším problémem je technický stav komunikací nižších tříd vedoucích do jednotlivých místních částí. Velkým problémem jsou také většinou zdevastované nebo zaniklé polní cesty a silnice, které spojují jednotlivé osady.

Ve valné většině obcí je vyřešeno zásobování pitnou vodou a jsou také vyřešeny otázky čištění odpadních vod. Toto ovšem neplatí pro místní části, kde je situace opačná.⁹

2.3.1.1 Veřejná prostranství

Na území MAS Kraj živých vod, z. s. byla již v minulém období věnována větší pozornost veřejnému plánování i realizaci úprav veřejných prostranství, především návší. Tato zkušenost se postupně přenáší i do ostatních oblastí regionu. Upravená místa k setkávání, tedy veřejná prostranství, jsou důležitá nejenom pro turismus, ale především pro samotné obyvatele regionu. Proto na jejich úpravu a využívání je kladen tak velký důraz. V době nedávně minulé nebyla přestavba a nové úpravy těchto

⁹ Viz Příloha F, tab. č. 12 „Technická infrastruktura v obcích na území MAS“

míst dobře koordinovány a často docházelo k neplánované zástavbě těchto míst. Velice důležité je využití dobré praxe společných plánování veřejných prostor s občany a veřejných projednávání navržených úprav. I nadále je třeba této problematice věnovat velkou pozornost a podporovat jednotlivé obce a města regionu při komplexním řešení této problematiky.

Na obnově parků, návší a míst k setkávání spolupracovala MAS s obcemi v letech 2008 - 2010 v rámci projektu Obnova obcí v pohraničí a Oživení obcí v pohraničí. Během těchto projektů spolupráce se za přispění veřejnosti upravilo přes 30 míst, především v místních částech jednotlivých obcí. Stále ještě zbývá více než polovina obcí a více než dvě třetiny jejich místních částí, které na podobné zásahy teprve čekají.

Konkrétními problémy jsou neudržované návesní rybníky, náletové dřeviny, nevyřešený odtok dešťových vod a absence chodníků, informačních a vývěsních panelů a zpevněných ploch. Velmi zdařilá obnova proběhla například v Ovesných Kladrubech, kde byla současně řešena zeleň v intravilánu obce, obnova dětského hřiště a plocha pro společenské akce i zpevněná plocha pro možnost trhů během slavností, které v obci pravidelně probíhají.

Stejně tak byly upraveny návesní prostory v místních částech obce Otročin, která se v roce 2013 stala krajským vítězem v soutěži Vesnice roku a v roce 2015 získala Modrou stuhu Karlovarského kraje, k těmto úspěchům dopomohla realizace komunitního centra v obci, které slouží jako zázemí pro spolkovou činnost obyvatel. V rámci projektů spolupráce MAS nebyly řešeny pouze centrální části obcí, ale také možné vycházkové cíle v těsné blízkosti obcí. Např. v Bochově došlo k úpravě Hladového vrchu (vzdáleného 500 m od centra), který se nyní stal cílem výletů a setkávání místních obyvatel, stejně tak jako upravený Železitý pramen a rozhledna z bývalé věže hradu Hartenštejn. Příklady dobré praxe a maximální možné zapojení místních obyvatel je zárukou pro následnou údržbu a životaschopnost těchto projektů. Společné plánování, exkurze, příklady dobré praxe a následná společná realizace projektů jsou základem pro zlepšení kvality života v obcích.

2.3.1. 2 Brownfields

Opuštěná území s rozpadajícími se budovami, nevyužívané dopravní stavby a nefunkční zemědělské objekty jsou častým problémem v obcích na území MAS Kraj živých vod, z. s. Původně zemědělská oblast je doslova poseta množstvím těchto lokalit. V letech 2008-2009 proběhlo mapování brownfields v regionu Tepelska s následným hodnocením jejich dalšího využití. Mnohé lokality jsou vyhodnoceny jako území s ekologickou zátěží nebo jsou následkem nezájmu majitelů místem černých skládek. Problémem venkovského prostoru jsou většinou nevyužívané naddimenzované zemědělské komplexy, které byly vystavěny v období 1948 – 1989.

Nevyužívané objekty jsou shrnuty do několika kategorií, kdy největší podíl tvoří zemědělské areály, ale také objekty vysoké kulturní a historické hodnoty - většinou panská sídla nebo dnes i vesnické školy a fary.

Mezi současné brownfields se stále častěji řadí také objekty občanské vybavenosti, které časem ztratili svou původní funkci. Objekty umístěné v centrech obcí, jež sloužily jako prodejny bývalé Jednoty, zdravotní střediska, fary a školy jsou dnes stejně problematické jako bývalé kravíny a budovy v majetku Správy železniční dopravní cesty.

Tento problém se diskutoval téměř na všech setkáních s veřejností v jednotlivých obcích MAS Kraj živých vod, z. s. V mnoha případech již dochází k částečné revitalizaci a využití objektů (Ovesné Kladruby, Otročin), v mnoha obcích je podobná obnova pouze ve formě úvah a záměrů, nicméně využití těchto objektů pro několik institucí se jeví jako velmi vhodná forma využití novodobých brownfields.

2.3.2 Doprava

R6 Praha - Karlovy Vary

I/20 - Karlovy Vary – Plzeň

železnice Karlovy Vary – Mariánské Lázně (Teplíčka, Bečov, Teplá, Ovesné Kladruby, Otročin a jejich místní části)

Hustota silniční sítě na území MAS Kraj živých vod, z. s. je z hlediska základních potřeb propojení jednotlivých sídel vyhovující. Je zde však příliš velký podíl silnic III. a IV. třídy a místních komunikací. Trasy jsou většinou zastaralé, ve špatném technickém stavu, v mnoha případech vedou v historicky daných stopách přes centra sídel, což nevyhovuje stávajícím dopravním požadavkům, způsobuje zhoršení bezpečnosti silničního provozu a lokální zhoršení životního prostředí. Ani technický stav dopravní infrastruktury, zejména povrchů silnic, není uspokojivý, i když se v posledních letech velmi zlepšuje. Tento stav je způsoben především nedostatkem finančních prostředků na opravy a údržbu. Pro rozvoj cestovního ruchu je nutná urychlená rekonstrukce silnic II. a III. třídy zejména do turisticky atraktivních sídel a nová výstavba cyklostezek souběžných s dopravně exponovanými komunikacemi, které zvýší bezpečnost především místních obyvatel při jejich cestě do zaměstnání, škol a za službami v centrálních obcích. Nově značené turistické cyklotrasy, jsou v celém území MAS vedeny především po silnicích III. a IV. třídy a po místních komunikacích, proto je třeba stavu těchto komunikací věnovat náležitou pozornost, neboť do nejatraktivnějších míst regionu se dostane cyklista právě po nich. Dále bude nutná obnova či nová výstavba polních cest, které byly zrušeny v době scelování zemědělských pozemků tam, kde chybí vazba obcí na okolní lesy a vazba mezi sousedními obcemi.

Z hlediska železničního spojení je část území dostupná po regionální železniční trati Karlovy Vary - Mariánské Lázně a částečně také Bečov nad Teplou - Rakovník. Problematické je spojení v Plzeňské části regionu, která je bez železniční dopravy. Na trati K. Vary - M. Lázně jsou některé zastávky vzhledem k poloze sídel nevhodně umístěny a snižují tak zájem cestujících o přepravu na trati. Vzhledem k popsáným problémům je spíše než využívání těchto tratí pro rychlé dosažení určitého místa možnost využít tuto trasu pro rozvoj turistiky a cykloturistiky, neboť prochází téměř nenarušenými kouty přírody.

Dopravní obslužnost je zčásti zajišťována železniční, ale zejména pak autobusovou dopravou, kde došlo k významné redukci spojů a celkově ji lze charakterizovat jako nedostatečnou, zejména v určitých částech regionu. Na rozšíření počtu spojů nemají obce dostatek finančních prostředků. Také je třeba optimalizovat návaznost autobusových a železničních spojů. Nejlépe dostupnými sídly jsou města Vseruby, Teplá a Bečov nad Teplou a to díky poloze na hlavních silničních a železničních tazích a poloze v turisticky atraktivní oblasti.

Situace dopravní obslužnosti z perspektivy rozvoje cestovního ruchu, kladoucí důraz na sezónní a mimosezónní období je nevyhovující. Řada autobusových spojů provozovaných během školního roku po jeho skončení v prázdninovém období, nefunguje.

2.3.3 Bydlení

Území je převážně venkovskou oblastí, proto naprostou většinou převládá bydlení v rodinných domech. Venkovský ráz byl v minulosti narušován výstavbou panelových, nebo bytových domů, které sice působily a působí v obcích velice neesteticky, avšak částečně řešily a stále řeší problém bydlení mnoha jejich obyvatel.

K výstavbě nových bytových domů již delší dobu nedochází, ojediněle jsou stavěny rodinné domy, investorem však nejsou obce. Obce, které mají zpracovaný územní plán, mají přípravu obytných zón a některé i výstavbu nových ubytovacích kapacit pro občany v těchto plánech zahrnuté, realizaci záměrů však brání trvalý nedostatek finančních prostředků.

Ve většině obcí v posledních letech téměř vůbec nepřibývají nové byty či domy. V řádech jednotek se takové přírůstky počítají v šesti městech a obcích v Karlovarském kraji. Výraznou výjimkou je potom město Všeruby, kde počet dokončených bytů, respektive rodinných domů podle údajů Českého statistického úřadu překročil desítku.

V obcích bylo při minulém sčítání sečteno i velké množství domů sloužících k bydlení, ale trvale neobydlených. Převážná část je jich v rodinných domcích. Největší podíl slouží k rekreaci (tzv. nevyčleněné chalupy).¹⁰

Stav kvalitativních ukazatelů domovního fondu souvisí s jeho stářím. Průměrné stáří trvale obydlených domů se pohybuje v rozmezí 55 – 60 let. Nejstarší domovní fond je v Bečově nad Teplou (cca 71 let), „nejmladší“ ve Všerubech (52 let). Nejvíce domů bylo postaveno do roku 1919 a do roku 1980. V posledních desetiletích je patrný pokles intenzity výstavby.

Nová výstavba, orientovaná více do větších sídel, sice zlepšila kvalitativní standard užívaného domovního a bytového fondu, vcelku však zhoršila urbanistické prostředí obcí. Výjimku v tomto výčtu tvoří opět obce v těsném sousedství velkých měst, kde je výraznější výstavba nových rodinných domů, např. Kolová, Stanovice, Nevřeň a Všeruby.

2.4 Životní prostředí

Jedinečná příroda, unikátní prvky přírodního dědictví, tajemný kraj živých vod. To je přírodní bohatství na území MAS Kraj živých vod, z. s. Největší podíl rozlohy chráněných území zaujímá Chráněná krajinná oblast Slavkovský les - celé území Slavkovského lesa a většinu Tepelské vrchoviny, okrajově zasahuje do Doupovských hor. Jeho celková rozloha činí 610 km² a chráněnou oblastí byl Slavkovský les vyhlášen v roce 1974 zejména kvůli snaze ochránit minerální prameny v lázeňském trojúhelníku Karlovy Vary-Mariánské Lázně-Františkovy Lázně. Nejvyššími vrcholy Slavkovského lesa jsou Lesný (983 m) a Lysina (982 m) u Kynžvartu. Většinu oblasti odvodňují řeky Teplá a Ohře. V jižní části CHKO se dochovalo několik vrchovištních rašelinišť. Nejvýznamnější přírodní útvary jsou chráněny v 21 malých rezervacích jako např. Křížky, Homolka, Kladské rašeliny, Pluhův bor, Planý vrch, Smraďoch, Vlček, Upolínová louka pod Křížky, Dominova skalka, Holina atd.

Významným přírodním fenoménem oblasti jsou početné vývěry studených a teplých minerálních pramenů, jež založily slavnou tradici lázeňství v územním trojúhelníku Karlovy Vary - Mariánské Lázně - Františkovy Lázně. Minerální prameny Slavkovského lesa vznikly v souvislosti s dozníváním sopečné

¹⁰ Viz Příloha F, tab. č. 15 „Bydlení v obcích na území MAS“

činnosti třetihor. Jejím svědectvím jsou i četné vulkanické výrony (Homolka u Bečova, Andělská hora aj.).

Díky absenci rozsáhlejší průmyslové produkce a poměrně velké vzdálenosti od producentů exhalátů disponuje území Našeho regionu jedním z nejkvalitnějších životních prostředí v České republice. Výskyt léčivých minerálních pramenů a existence mnoha přírodních chráněných lokalit přispívá k větší atraktivitě pro potencionální návštěvníky regionu.

Nadmořská výška velmi členitého území MAS Kraj živých vod, z. s. se pohybuje v rozmezí 400 – 800 metrů nad mořem a je zařazeno do výrobních podoblastí B1, B2 a B3 (bramborářská a bramborářsko-ovesná), H1 a H2 (horská) s vlivem chladnějšího klimatu Slavkovského lesa. Průměrná roční teplota sledované oblasti se pohybuje kolem 5 až 7 stupňů Celsia, průměrná teplota ve vegetačním období je 11 – 12 °C. Průměrný roční úhrn srážek dosahuje až 800 milimetrů.

2.4.1 Odpadové hospodářství

Ve většině obcí regionu je uplatňován tříděný sběr papíru, skla a plastů do kontejnerů na separovaný odpad, jejichž svoz zajišťuje několik společností. Nebezpečné a problémové složky komunálního odpadu jsou odstraňovány mobilním sběrem a následným předáním odpadů oprávněným osobám k likvidaci.

Na území regionu nefunguje žádná skládka komunálního odpadu, nejvíce jsou využívány skládky v těsném sousedství regionu - Činov u K. Varů nebo Chotíkov u Plzně. Stejně tak na území MAS neexistuje žádná třídící linka ani jiné zařízení, zpracovávající odpad. V jednotlivých obcích se postupně daří řešit problematiku likvidace biologicky rozložitelného odpadu. Ve většině případů jsou kompostárny zřizovány ve spolupráci s místními zemědělci. Tento trend by se měl v budoucnu rozšířit i na další místa v regionu. Větší obce provozují sběrná místa či sběrné dvory, ale likvidace odpadů je jedním z velkých témat, která se v budoucnu budou řešit. Předpokládá se větší zapojení obcí, popř. iniciace vzniku nových subjektů v oblasti třídění a likvidace odpadů. U tohoto tématu bylo často diskutováno založení sociálního podniku.

2.4.2 Ochrana ovzduší

Kvalita ovzduší je ve sledovaném území na dobré úrovni a obecně lze konstatovat, že region není příliš zatížen znečišťujícími látkami v ovzduší.

Hlavním zdrojem znečišťování ovzduší jsou převážně kotelny na pevná paliva, které jsou často konstruovány za účelem spalování nekvalitního hnědého uhlí. Na těchto územích vznikají snahy tento stav do budoucna řešit.

Za podpory Programu rozvoje venkova vystavělo město Úterý spalovnu na štěpky, která zásobuje teplem obecní domy a byty v Úterý. Stejně tak byla vybudována kotelna na biomasu v areálu zahradnictví v Teplé, která nahradila stávající kotelnu na tuhá paliva a jsou odsud vytápěny skleníky a provozní zázemí zahradnictví. Vliv na kvalitu ovzduší mají v území i malé zdroje znečišťování (kotelny, čerpací stanice). Místy se negativně projevuje vliv reliéfu, především v obcích ležících v údolí, kde vznikají inverzní situace.

Úroveň znečištění ovzduší v regionu by se měla v následujících letech snižovat, neboť s postupnou plynifikací sídel a s přechodem na alternativní zdroje energií bude docházet k omezování spalování tuhých paliv. Vzhledem k velikosti jednotlivých sídel a k dopravní poloze celého území se nepředpokládá výrazné zvyšování zátěže ovzduší v souvislosti s rostoucí automobilizací.

2.4.3 Ochrana vod

Ochrana vod je významnou součástí péče o životní prostředí. V regionu mají z hlediska krajinotvorné funkce vodstva velký význam vody povrchové, podzemní a minerální. Vodní plochy zaujímají zhruba 2% plochy území. Nejvýznamnější vodní plochou jsou vodní díla Stanovice a Podhora. Většina území patří do povodí řeky Ohře (Teplá), která protéká celým územím v severní části. V jižní části odvodňuje území MAS Mže (Úterský potok) a Berounka (Třemošná). Ochrana vod napomáhá změna v hospodaření a využívání krajiny, přechod od intenzivního zemědělství k extenzivnímu, postupná obnova retenčních nádrží, revitalizace malých vodních toků a realizace projektů komplexních pozemkových úprav a ÚSES, která je ovšem brzděna nedostatkem finančních prostředků a nevyřešenými majetkovými vztahy v extravilánech obcí. Přestože kvalita vod ve většině toků je uspokojivá (v území neexistuje významný průmyslový znečišťovatel, největší sídla jsou napojena na ČOV a mají tudíž otázku čištění odpadních vod vyřešenou), dochází k jejich znečišťování zejména u upravených toků. Potenciálním zdrojem zemědělského znečištění jsou rovněž různá polní hnojiště, silážní jámy či jímky tekutých hnojiv.

Mezi přírodní podmínky, které významnou měrou ovlivňují atraktivitu regionu, patří výskyt léčivých minerálních pramenů v centrální části Slavkovského lesa. Vývěry jsou zmapované a využívány na území obcí Ovesné Kladruby, Mnichov, prameny, Teplá, Bečov nad Teplou, Otročin a Bochov. Minerálním pramenům a pramenným oblastem je věnována samostatná kapitola. Vzhledem k poloze mikroregionu, ochranným pásmům vodních zdrojů a ochranným pásmům přírodních léčivých zdrojů je třeba na řešení zneškodňování odpadních vod klást zvýšený důraz. Je třeba postupně dobudovat chybějící čistírny odpadních vod a chybějící stokové kanalizační sítě ve všech obcích regionu.

Potřebné a významné bude i zpracování revitalizačních studií pro zvýšení retenční schopnosti krajiny a ochrany biodiverzity a jejich následná realizace. Jedná se především o velké množství v minulosti zrušených a následně i zlikvidovaných rybníků, jejichž funkce nebyla ničím nahrazena. Ochrana významného potenciálu vod je další oblastí životního prostředí, kterou je nutné se podrobněji zabývat a s ohledem na rozvoj cestovního ruchu je nutné přijmout příslušná opatření k jejímu zlepšení.

2.4.4 Ochrana půdy

Převážnou část půdního fondu zaujímá půda zemědělská, z 50% ji tvoří trvalé travní porosty. Nejběžnějším půdním druhem jsou písčitohlinité a hlinitopísčité, většinou s vysokým obsahem skeletových částí. Majitelem stále ještě podstatné části zemědělské půdy je stát prostřednictvím Pozemkového fondu ČR, tato půda je pronajímána zemědělským podnikům a nejmenší podíl půdního fondu je v majetku fyzických osob. Velkou roli při vlastnictví půdy hrají dosud nevyřešené církevní restituční, které blokují odprodej půdy soukromým vlastníkům (například historický majetek Kláštera Teplá).

Dle analýzy dlouhodobého vývoje území od roku 1990 se výrazně snížil podíl orné půdy (o 27 %) a pokleslo procento zornění (o 16 %). Před rokem 1989 byl silný tlak na zvyšování plochy orné půdy. Často byly zorněny podmačené lokality, vlhké louky a svažité pozemky. Z hlediska ochrany přírody se jednalo o katastrofální zásahy do lučních a mokřadních ekosystémů, které se teprve nyní začínají obnovovat. Je nutná podpora těchto aktivit, dále je nutno se zaměřit i na zvyšování půdní úrodnosti a schopnosti půdy zadržet vodu a živiny.

- Úprava bezprostředního okolí
- Osazení mobiliáře
- Informační systém
- Komplexní pozemkové úpravy

Horní Otročínská minerálka – k.ú. Otročín

- Možné využití pramene po realizaci těchto opatření:
- Komplexní pozemkové úpravy
- Ošetření drobných sakrálních památek
- Obnova a údržba alejí

2.7 Kulturní dědictví a cestovní ruch v regionu

Abychom pochopili současnost, je třeba znát minulost. Okřídlené úsloví, které právě v tomto regionu platí dvojnásob. Právě historie a především ta nepříliš vzdálená utváří současný stav území dodnes. V dobách dvanáctého až zhruba patnáctého století, kdy datujeme první zmínky o obcích a městech v dnešní působnosti MAS Kraj živých vod, z. s., šlo o oblast poměrně hustě osídlenou. Události první poloviny dvacátého století však byly k demografii území velmi nešetrné a do dnešního dne mají až na světlé výjimky spíše negativní dopad. V případě kulturního nemovitého bohatství, které je především ve formě drobných sakrálních památek, se o neblahý osud postaralo především období druhé poloviny 20. století. Postupně se ale daří (lokálně) významné památky opravovat prostřednictvím projektů dotovaných prostředky z ministerstev a Karlovarského i Plzeňského kraje i projekty spolupráce financované EU a řízené MAS Kraj živých vod, z. s. za významné pomoci místních samospráv a občanů.

Zvláštní a smutnou kapitolou kulturního dědictví regionu jsou jeho kulturní památky. Z politických, ideologických, ekonomických a již výše uvedených důvodů nebyl tlak a zájem na zachování mimořádně bohatého a cenného památkového fondu. Díky tomuto vývoji si většina památek udržela svou původnost (autenticitu), díky níž patří české památky mezi nejvyhledávanější. Bohužel míra neudržovanosti často překročila kritickou mez. Mnohé památky zanikly chátráním (např. zámek v Poutnově, mnoho staveb městské i lidové architektury, drobné sakrální památky, kříže, boží muka, kapličky a mlýny) nebo byly záměrně odstraněny (např. kostel ve Svatém Vojtěchu), jiné se dostaly do zoufalého stavu (např. klášter Teplá a jeho hospodářské dvory). Klášteru v Teplé se dostalo částečné revitalizace v letech 2014-2015, kdy byl realizován projekt Vzorová obnova NKP Klášter Teplá a byl veřejnosti zpřístupněn druhý návštěvník okruh, vedoucí objektem prelatury a konventu.

Období poválečného vývoje, spjaté s rozvojem socialistické zemědělské velkovýroby, výrazně poznamenalo i podobu zdejší krajiny. Scelením pozemků byla změněna historická tvář zdejší kulturní krajiny, zčásti zanikla historická komunikační síť, krajinu „obohatily“ monstrózní hospodářské stavby. Přesto si zdejší krajina uchovala svůj neopakovatelný ráz historické kulturní krajiny. Území regionu místního partnerství MAS Kraj živých vod, z. s. má bohatou historii, která se odráží v podobě řady kulturně-historických památek. Jak bylo již výše uvedeno, dramatický poválečný vývoj vedl kromě vzniku rozsáhlého pohraničního pásma i k zániku mnoha „německých“ sídel. Přes změny ve využití krajiny si území dodnes uchovalo hodnoty spojené s přírodními krásami a malebností sídel,

ve kterých je možné najít zachovalé prvky lidové architektury. V území působí také řada neziskových organizací, spolků a sdružení, které rozšiřují nabídku kulturních produktů a v řadě případů přispívají k zvýšení atraktivity památek.

V severní části regionu položené město Bečov nad Teplou je významným urbanistickým celkem s řadou sakrálních a světských staveb. Historické jádro je vyhlášenou památkovou zónou. Zajímavý potenciál lze spatřit v komplexu hradu, Pluhovského domu i zámku, v němž je umístěna nejcennější památka na území MAS - relikviář sv. Maura.

Dalším významným kulturním centrem je klášter premonstrátů v Teplé, který byl založen ve 12. století blahoslaveným Hroznatou a během staletí prošel několika stavebními úpravami. Veřejnosti je dnes částečně přístupný a díky podpoře z Integrovaného operačního programu proběhla rozsáhlá stavební rekonstrukce, která byla ukončena v roce 2015 se klášter opět stane centrem vzdělávání a osvěty regionu. Dnes je areál zapsán jako národní kulturní památka a vzhledem k minulosti je i památkou evropského významu. Klášterní chrám náleží ke skvostům stavitelského umění a svou rozlohou se řadí mezi největší kostely v českých zemích. Jeho potenciál není ovšem ještě zcela vyčerpán, neboť je využívána pouze část areálu k prohlídkovým okruhům a další prostory po rekonstrukci slouží jako vzdělávací centrum – Hroznatova akademie.

Hrad Hartenštejn u Bochova je další výraznou památkou na území MAS. Byl vystavěn pravděpodobně v první polovině 14. století ve stylu tehdejší gotiky. Do dnešní doby se zachovalo pouze torzo, v roce 2013 byla zpřístupněna veřejnosti severní věž a nadále se na rekonstrukci areálu pokračuje.

Mezi další významné kulturně historické památky této části řešeného území patří gotický kostelík sv. Martina ve Všerubech, stojící na návrší nad městem. Rovněž ve venkovské oblasti Tepelska a severního Plzeňska představují kulturně-historické památky velký potenciál pro možnost rozvoje cestovního ruchu (např. městečko Úterý). Bohužel technický stav většiny z nich v současné době neumožňuje komerční využití a značně zatěžuje rozpočty malých obcí, které nejsou schopny tento stav samy řešit. K dalším kulturním památkám patří i kostely, které však často jsou ve špatném technickém stavu, stejně tak jako bývalá panská sídla (Poutnov, Javorná) nebo například vesnické fary.¹³

2.7.1 Nejvýznamnější historická sídla

Bečov nad Teplou

Historické jádro města je městskou památkovou zónou. V místním zámku je umístěn relikviář svatého Maura, druhá nejcennější (movitá) památka v Česku. Poblíž řeky Teplé, na okraji Bečova, byla šlechtickým rodem Beaufort-Spontini před 2. světovou válkou vybudována unikátní botanická zahrada (Beaufortské alpinum), v současné době obnovovaná ZO ČSOP Berkut.

- Hrad Bečov nad Teplou
- Zámek Bečov nad Teplou
- Kostel svatého Jiří z let 1763–67 postavený na místě starší vyhořelé svatyně.

¹³ Viz Příloha F, tab. č. 17 „Kulturní a přírodní dědictví na území MAS“

- Stará pošta čp. 112 – pozdně barokní stavba z konce 18. století, kdysi stanice poštovních dostavníků a zájezdní hostinec.
- Radnice

Klášter Teplá

Premonstrátský klášter v Teplé založil v roce 1193 český šlechtic Hroznata. V roce 1232 byl klášterní kostel vysvěcen pražským biskupem za přítomnosti českého krále Václava I. V 19. století byla zřízena lékárna, stáje, postaven mlýn a pivovar, uveden do provozu poštovní a telegrafní úřad. Ve 20. století bylo postaveno novobarokní křídlo knihovny a muzea.

Městská památková zóna Teplá

Toto městečko v Tepelské vrchovině je poměrně bohaté na architektonické památky, mezi něž patří např. kostel sv. Jiljí, sloup Nejsvětější Trojice, kaple Nejsvětější Trojice nebo budova radnice.

památky zahrnuté do zóny:

- barokní kostel sv. Jiljí
- sloup Nejsvětější Trojice
- barokní radnice
- renesanční škola
- špitální kostel Nejsvětější Trojice
- barokní domy

Bochov

Historický střed obce tvoří čtvercové náměstí s kašnou a parkem. Západně od centra se na kopci tyčí zřícenina hradu Hartenštejn. První písemná zmínka o obci pochází z roku 1325.

- Hrad Hartenštejn, zřícenina
- Kostel Archanděla Michaela
- Kostel svatého Jakuba
- Kaplička
- Sloup se sochou Panny Marie
- Radnice na náměstí Míru
- Socha svatého Jana Nepomuckého na náměstí Míru
- Kašna na náměstí Míru
- Studna na náměstí Míru
- Pomník padlým hrdinům z 1. světové války na vyvýšenině jižně od města

Mnichov

Podle pověsti založil obec Mnichov ve 12. století svatý Siard, který měl v údolí Mnichovského potoka poustevnu (dnes ruína). Nedaleko poustevny vyvěrá Siardův pramen. Roku 1273 je obec připomínána

jako zboží tepelského kláštera. V roce 1549 byl Mnichov povýšen na město. Ve středověku se v okolí těžily stříbrné a cínové rudy. Od roku 1834 byla v Mnichově věhlasná brusírna výrobků z hadce, který se těžil na Planém vrchu.

- kostel svatého Petra a Pavla
- mumifikovaná těla francouzských a švédských vojáků z 18. století
- pranýř u radnice

2.7.2 Mezinárodní spolupráce

Záměrem kapitoly Mezinárodní spolupráce je zdokumentovat možnosti spolupráce se zahraničními partnery v programovém období 2014-2020. V závěru kapitoly jsou navržena témata možné spolupráce, a to jak obecné, tak i v podobě konkrétních návrhů MAS Kraj živých vod, z. s. Spolupráce mezi členskými i nečlenskými státy EU se v období 2007-2013 stala samostatným třetím cílem regionální politiky (dnes označované jako politika hospodářské a sociální soudržnosti – HSS) pod názvem Evropská územní spolupráce (dále jen „EUS“). Tento cíl navazoval na iniciativu INTERREG III z období 2000-2006. Cíl 3 - Evropská územní spolupráce byla v uplynulém období v ČR realizována pomocí operačních programů přeshraniční (v předešlém období INTERREG IIIA), nadnárodní (INTERREG IIIB) a meziregionální (INTERREG IIIC) spolupráce. MAS Karlovarského kraje (KK) téměř nevyužívají této unikátní možnosti realizovat projekty ve spolupráci se zahraničními partnery, a to ani malé přeshraniční projekty. Jedním z důvodů je špatná jazyková vybavenost zaměstnanců MAS a dále také jejich velká pracovní vytíženost. Přesto je vidět, že MAS mají snahu partnerství navazovat, což vytváří dobré předpoklady pro realizaci mezinárodních projektů do budoucna.

2.7.2.1 Možnosti mezinárodní spolupráce

Program rozvoje venkova

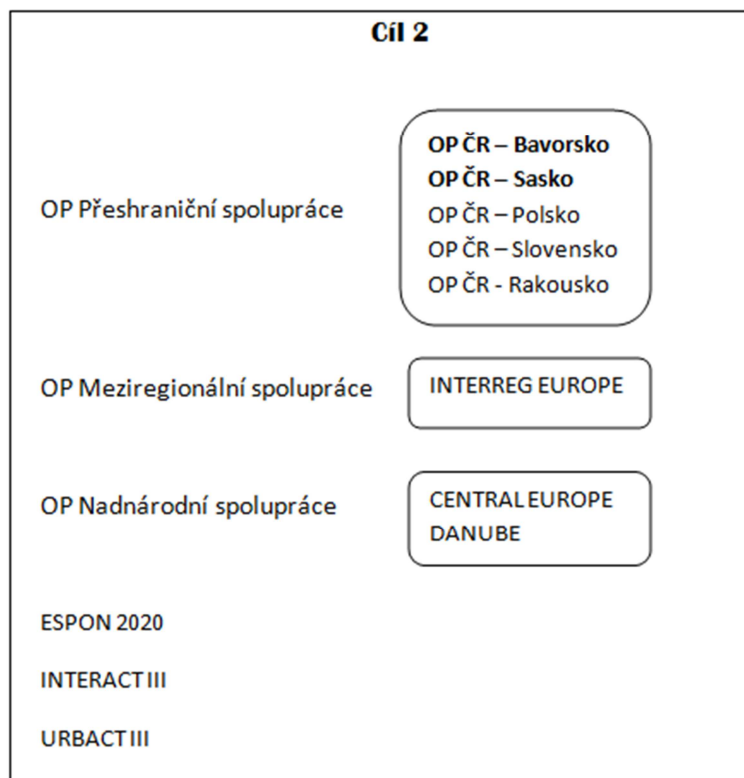
V návrhu PRV 2014-2020, který byl vládou schválen 10.7.2014¹⁴ je uvedeno opatření 19.3 - Příprava a provádění činností spolupráce MAS, z jehož popisu vyplývá, že „pro realizaci projektů spolupráce bude podporována vlastní realizace projektů spolupráce (investičních i neinvestičních) mezi MAS a dalšími partnerstvími, jejichž výstupy překračují hranice území jedné MAS vč. zajištění jejich řízení. Budou podporovány jak projekty založené na spolupráci v rámci členského státu, tak projekty založené na spolupráci mezi územími celky v několika členských státech či ve třetích zemích.“ Mezi 4 principy stanovení výběrových kritérií je uvedeno, že budou podporovány projekty, které jsou zaměřeny na mezinárodní spolupráci.

Evropská územní spolupráce

Spolupráce mezi členskými i nečlenskými státy EU se v období 2014-2020 změnila z Cíle 3 na Cíl 2, jelikož byly pro toto nové programovací období stanoveny pouze 2 cíle politiky HSS. Cíl 2 v ČR bude v tomto období realizován pomocí 11 programů, které navazují na programy z předešlého období. Jeden program byl stanoven nově, konkrétně OP Nadnárodní spolupráce DANUBE.

Obrázek 1: Programy EUS 2013-2020

¹⁴ Zdroj: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Narodni-organ-pro-koordinaci/Novinky/Vlada-schvalila-sedm-z-deviti-programu-pro-cerpani>

OP PŘESHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE

Názorně zobrazuje možnosti přeshraniční spolupráce pro Karlovarský kraj mapa na obrázku 4. Karlovarský kraj má tu výhodu, že svým územím zasahuje do dotačního území hned dvou OP přeshraniční spolupráce, a to OP ČR-Svobodný stát Bavorsko a OP ČR-Svobodný stát Sasko.

Pro část MAS, která leží na území Plzeňského kraje bude možné využít OP ČR-Svobodný stát Bavorsko.

Obrázek 1: Územní vymezení přeshraniční spolupráce v letech 2007-2013

OP ČR- SVOBODNÝ STÁT BAVORSKO¹⁵

Z celkem 11 tematických cílů EU byly předběžně pro program přeshraniční spolupráce Česká republika – Svobodný stát Bavorsko Cíl EÚS 2014 -2020 vybrány následující 4 tematické cíle (TC) a v jejich rámci investiční priority (IP) - stav v dubnu 2014:

- TC 1: Posilování výzkumu, technologického rozvoje a inovací
- IP - Posilování výzkumné a inovační infrastruktury
- IP - Podpora podnikových investic do výzkumu a inovací
- TC 6: Zachování a ochrana životního prostředí a podporování účinného využívání zdrojů
- IP - Zachování, ochrana, propagace a rozvoj přírodního a kulturního dědictví
- IP - Ochrana a obnova biologické rozmanitosti a půdy a podpora ekosystémových služeb
- TC 10: Investice do vzdělávání, odborné přípravy a školení za účelem získávání dovedností a celoživotního učení
- IP - Vypracování a naplňování společných programů vzdělávání, odborné přípravy a školení
- TC 11: Posilování institucionální kapacity orgánů veřejné správy a zúčastněných subjektů a účinné veřejné správy
- IP – podpora právní a správní spolupráce a spolupráce mezi občany a institucemi (vč. podpory v rámci Fondu malých projektů)

Obrázek 2: Dotační území programu přeshraniční spolupráce ČR – Svobodný stát Bavorsko Cíl EÚS 2014 -2020

¹⁵ Zdroj: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/2014-2020/Operacni-programy/Program-preshranicni-spoluprace-Ceska-republik>

OP ČR – SVOBODNÝ STÁT SASKO¹⁶

Z celkem 11 tematických cílů EU byly předběžně pro program přeshraniční spolupráce Česká republika – Svobodný stát Sasko Cíl EÚS 2014 -2020 vybrány následující 4 tematické cíle (TC) a jejich investiční priority (IP):

- TC 5: Podpora přizpůsobení se klimatickým změnám, předcházení rizikům a jejich řízení
- IP - Podpora investic zaměřených na řešení konkrétních rizik, zajištění odolnosti vůči katastrofám, vývoje systémů krizového řízení
- TC 6: Zachování a ochrana životního prostředí a podporování účinného využívání zdrojů
- IP – Investice do vodního hospodářství
- IP - Zachování, ochrana, propagace a rozvoj přírodního a kulturního dědictví
- IP - Ochrana a obnova biologické rozmanitosti a půdy a podpora ekosystémových služeb
- TC 10: Investice do vzdělávání, odborné přípravy a školení za účelem získávání dovedností a celoživotního učení
- IP - Vypracování a naplňování společných programů vzdělávání, odborné přípravy a školení
- TC 11: Posilování institucionální kapacity orgánů veřejné správy a zúčastněných subjektů a účinné veřejné správy
- IP - Podpora právní a správní spolupráce a spolupráce mezi občany a institucemi (vč. podpory v rámci Fondu malých projektů)

OP MEZIREGIONÁLNÍ SPOLUPRÁCE - INTERREG EUROPE¹⁷

Meziregionální projekty: partnerství veřejných organizací spolupracujících společně po dobu 3-5 let prostřednictvím výměny zkušeností. Každý partner bude mít vytvořen akční plán, který popisuje využití a implementaci výsledků projektu. Projekty budou zaměřené na výměnu dobré praxe a přenos (využití) této praxe do ostatních OP, zvláště do programů Cíle 1. Projekty mají 2 fáze (1. přenos dobré praxe, 2. monitoring)

Platformy (Policy learning platforms): Nástroj pro nepřetržité vzdělávání o veřejných politikách pro veřejné organizace zabývající se politikami regionálního rozvoje. Platformy budou sloužit jako „zdrojové středisko poznatků“ podporující průběžné osvojování celoevropských regionálních politik ve vybraných tematických oblastech

- Výzkum a inovace
- Konkurenceschopnost malého a středního podnikání
- Nízkouhlíkové hospodářství
- Životní prostředí a efektivní využívání zdrojů

¹⁶ Zdroj: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/2014-2020/Operacni-programy/OP-Sasko-%E2%80%93-CR>

¹⁷ Zdroj: <http://www.mvcr.cz/clanek/co-prinasi-program-interreg-ivc.aspx>
<http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Programy-2007-2013/Evropska-uzemni-spoluprace/INTERREG-IVC>

OP NADNÁRODNÍ SPOLUPRÁCE¹⁸

Operační program je rozdělen do několika zón (v minulém období jich bylo celkem 13), přičemž ČR spadá do zóny „Střední Evropa“ (Central Europe) a nově i do nové zóny „Dunaj“ (Danube), pro niž byl vytvořen pro současné období nový program.

CENTRAL EUROPE

Operační program je zaměřen na spolupráci subjektů z veřejného i soukromého sektoru k řešení společných problémů nadnárodního významu v oblasti inovací, nízkouhlíkového hospodářství, životního prostředí, kultury a dopravy.

2.7.3 Cestovní ruch

Turismus a cestovní ruch na území MAS Kraj živých vod, z. s. staví na několika velmi pevných blocích. Jsou to v první řadě již několikrát zmíněné přírodní minerálky a kyselky. Jejich postupnou regenerací se vytváří unikátní naučná stezka, která měří přes 70 kilometrů a plynule propojuje všechny objevené a opravené vývěry vzácných pramenů. Dalším významným turistickým lákadlem je samotná Chráněná krajinná oblast Slavkovský les, kterou území MAS prostupuje a opět nabízí několik naučných a zážitkových tras, které návštěvníka citlivě směřují k ohleduplnému přístupu k přírodnímu bohatství našeho kraje. Už ze samé podstaty geografické polohy území MAS Kraj živých vod, z. s. jsou dalším turisticky zajímavým aspektem zaniklé obce a osady, jejichž osud ve většině případů zpečetila druhá světová válka a vysídlení Němců. Popisované území je samozřejmě také vděčným hostitelem cykloturistů a nabízí nepřehledné množství cyklotras s různou náročností terénu.

Infrastruktura cestovního ruchu je základní podmínkou jeho rozvoje a je třeba konstatovat, že v regionu není na dostatečné úrovni co do kvality ani kvantity. Turistická infocentra jsou na území MAS Kraj živých vod, z. s. bohužel velmi řídkým jevem. Fungují pouze ve městech Teplá a Bočov. Například v Bečově, který je turisticky velmi zajímavým a vděčným místem, taková instituce citelně chybí. Je však problematické jeho zřízení vzhledem ke skutečnosti, že město nevlastní kromě radnice žádnou nemovitost, kde by takové centrum mohlo fungovat. Infocentra přitom mohou velmi dobře zajišťovat kromě servisu pro návštěvníky města nebo obce také kulturní vyžití místních obyvatel. A tím pádem obhájit celoroční provoz. Dalším pozitivem by mohlo být zřízení informačního centra geoparků ve Vidžíně a další centrum pro návštěvníky i místní obyvatele v nedalekém městečku Úterý, kde již dnes dochází k postupné obnově historického objektu na náměstí. Nedostatek infocenter se snaží suplovat MAS Kraj živých vod, z. s. alespoň vydáváním propagačních materiálů, které informují o zajímavostech a akcích na celém území a distribuuje je prostřednictvím stávajících infocenter, jednorázových akcí, radnic.

2.7.3.1 Turistické atraktivity

Pro rozvoj cestovního ruchu jsou nezbytným předpokladem turistické atraktivity. Hlavní potenciál skýtají kulturní památky – tj. kláštery, zámky, zříceniny hradů, historická města a především velké množství sakrálních památek (kostely, kláštery, kaple a drobné památky v krajině). Některé z nich

¹⁸ Zdroj: <http://www.central2020.eu/>
<http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Programy-2007-2013/Evropska-uzemni-spoluprace/Central-Europe>

jsou každoročně ožívovány slavnostmi a dalšími kulturními akcemi, které se pomalu stávají známými v rámci regionu.

Dalším významným potenciálem území je množství minerálních pramenů a okrajově také lázeňství, které je reprezentováno zázemím Mariánských Lázní a Tepelskem. S tímto fenoménem bezprostředně souvisí také čistota místní přírody, která slouží k rekreaci všech návštěvníků. Z toho plyne především možnost rozvoje ozdravných pobytů.

Sportovní vyžití nabízí kromě několika víceúčelových hřišť také devítijamkové golfové hřiště u Kláštera Teplá. Bohaté sportovní i rekreační vyžití nabízí Bečovská botanická zahrada, kde byla v roce 2013 otevřena 1. česká bioferrata a připraveny jsou další zážitkové trasy.

Velký potenciál také skýtají lokality zaniklých obcí na území MAS, které jsou v posledních letech velmi vyhledávané a navštěvované. Mnohé byly v minulosti za přispění MAS Kraj živých vod, z. s. zpřístupněny a na mnoha místech byly vybudovány naučné stezky, či umístěny informační panely (Umíř, Sv. Vojtěch, Dřevohryzy).

Tyto místní atraktivity mohou být pro region významným ekonomickým stimulem v oblasti cestovního ruchu. V rámci období 2014 – 2020 budou tyto atraktivity dále transformovány pro zážitkovou turistiku.

2.7.3.2 Turistické trasy

Turistické trasy jsou podle způsobu přepravy rozděleny na pěší trasy, cyklotrasy a naučné stezky. Podrobné informace k jednotlivým trasám jsou zpracovány ve studii z roku 2010 “Cestovní ruch a rekreace v oblasti jižního Karlovarska”. V tomto dokumentu jsou použity náměty na doporučení v jednotlivých oblastech.

2.7.3.3 Pěší turistika

Po celém území regionu existuje poměrně hustá a dobře značená síť dálkových i místních pěších turistických tras, jejichž značení a údržba je v gesci Klubu českých turistů. Větší koncentrace těchto tras se nachází v okolí středisek cestovního ruchu (Karlovy Vary, Teplá, Mariánské Lázně, Plzeň) a také v přírodně atraktivních oblastech. Vedení turistických tras sleduje nejvýznamnější kulturní a historické atraktivity v dané oblasti.

Region poměrně výrazně ovlivňuje absence páteřní červeně značené trasy, která by spojovala významná sídla oblasti. V případě, že by existovala trasa Bečov nad Teplou – Měchov – Krásné Údolí – Přílezy – Útvina – Toužim- (popř. Vladař) a další na území Plzeňského kraje Teplé - Úterý - Krsy - Nečtiny, došlo by k propojení s již existujícími trasami. Předpokládáme, že by byla hojně využívána s ohledem na vysoký počet nástupních míst. V rámci budování turistické infrastruktury je hlavní pozornost na území MAS Kraj živých vod, z. s. zaměřena na projekty podporující pěší, cyklo a naučné trasy. Snaha je přilákat turisty s opravdovým zájmem o region, nikoli pouze ty, jimž jde o zdolání maxima kilometrů. Nejen cyklostezky jsou důležité pro rozvoj cestovního ruchu a rozvoj Karlovarského kraje, ale též pěší trasy a naučné stezky. V současnosti se poměrně zapomíná na pěší turisty a větší váha je vkládána do cykloturistiky. V některých částech území, zvláště v oblastech se zvýšenou ochranou přírody (maloplošná a velkoplošná chráněná území), je turistické zpřístupnění formou pěšin a lesních cest daleko vhodnějším způsobem prezentace a využití přírodního potenciálu místa než náročné budování a úprava cyklostezek. Většinou, bohužel, platí, že pěší turista je

vnímavější a ohleduplnější k okolní přírodě. Navíc realizace pěších tras je nesporně levnější než cyklostezky.

Rozvoj pěší turistiky je závislý na:

- vyhledávání turistických tras
- jejich logické propojení do systému (návaznost např. na cyklobusy Karlovarského kraje)
- zvýšení počtu (např. Bečovskem prochází pouze jedna transferní zeleně značená trasa)
- značení tras
- doplnění vhodným mobilářem (rozcestníky, informační systém, posezení, lavičky, apod.)
- podporou zázemí (stravování, ubytování) pro turisty
- budování „mokrých“ variant – minimuzea, komunitní kluby, apod.
- nabídka doprovodných aktivity – kultura, sport, volnočasové aktivity

2.7.3.4 Cyklostezky a cyklotrasy

Síť turistických cyklostezek je rozvinutá především v okolí M. Lázní a zasahuje až k Teplé. Z významných cyklostezek jsou to trasy č. 352 Manětín – Klášter Teplá, č. 361 M. Lázně - Závíšín – Teplá a č. 362 Locket – Bečov – Teplá. Ostatní značené cyklotrasy jsou místního charakteru. Vedení stezek a tras využívá vedení silnic III. třídy a místní komunikace, což vzhledem k jejich nízkému dopravnímu zatížení lze považovat za vyhovující. MAS Kraj živých vod, z. s. a Svazek obcí Slavkovský les od roku 2008 výrazně přispívají k větší hustotě sítě cyklistických tras. Během posledních osmi let bylo vyznačeno několik desítek kilometrů vedoucích územím především Karlovarského kraje. V roce 2013 byla MAS Kraj živých vod, z. s. realizována cyklotrasa č. 2293 územím Plzeňského kraje - Úterý - Krsy - Úněšov - Zahrádka - Všeruby - Nevřeň. Prioritní cyklotrasou a cyklostezkou v Karlovarském kraji je páteční cyklotrasa Ohře. Stejný zájem by měly být věnovány i navazujícím cyklotrasám, jejichž potřeba je dána nejen současným využíváním, ale i na základě analytických podkladů v rámci strategií jednotlivých obcí. Prioritou v karlovarské části MAS by mělo být vyznačení cyklostezky Teplá, která propojí region s krajským městem a naváže na cyklostezku Ohře.

MAS Kraj živých vod, z. s. má v záměru podporovat následující cyklotrasy a cyklostezky:

- Karlovy Vary – Bečov nad Teplou – Teplá – údolím řeky Teplé, v současnosti velmi frekventovaně využívané cyklisty, velmi nebezpečné – silnice I/20, byla by možná využít i pro pěší turisty, bruslaře, běžkaře; navíc by propojila obce mezi sebou a umožnila tak i cestu do práce, za zábavou za sousedy; jednalo by se o zcela logickou II. etapu hlavních cyklotras Karlovarského kraje (1. je Ohře, 2. je Teplá...)
- Toužim – Teplá – propojení jednotlivých obcí, umožnění cestovat do práce na kole, výrazný bezpečnostní aspekt, rozvoj venkova, podpora cestovního ruchu
- Toužim – Bečov – nebezpečný úsek silnice I/20 - propojení jednotlivých obcí, umožnění cestovat do práce na kole, výrazný bezpečnostní aspekt, rozvoj venkova, podpora cestovního ruchu
- Cyklostezky v Bečovské vrchovině navazující na bečovskou Panoramatickou stezku

2.7.3.5 Naučné stezky

Na území Našeho regionu je poměrně velké množství naučných stezek různého charakteru. Většina z nich byla vybudována přímo MAS Kraj živých vod, z. s. nebo se na jejich realizaci MAS podílela.¹⁹

Kraj živých vod

Mezi nejvýznamnější stezky patří Kraj živých vod - naučná stezka, vedoucí neporušenou krajinou Slavkovského lesa, která návštěvníky provede po několika desítkách obnovených i původních minerálních pramenů. V současné době je vyznačeno 70 kilometrů stezky od Reitenbergerova pramene u městečka Úterý, přes Zahradeckou kyselku, Nezdice, Křepkovice, nově opravenou Křepkovickou kyselku, Beranovský vrch, Beranovku, Mrázov a dále pak k Orioně a odtud do Jankovic, Hoštce, ke Služetínské kyselce, Horního Kramolína, kolem Louky k Tisové a Rankovicím. Stezka dále pokračuje k obnovenému Hornímu otročínskému prameni, nově opraveným pramenům Posečské kyselky. Třetí etapa značení propojila Prachomety, s pramenem řeky Střely, Dřevohryzskou kyselku, Vidžín opět k Úterý. Dnes je rozmístěno na 50 informačních panelů se zajímavostmi nejen přírodního charakteru, ale upozorňují také na historické události a kulturní vazby v regionu. Celá trasa je postupně doplňována mobiliářem pro návštěvníky.

Cílem celého projektu Kraj živých vod je vyhledání, dokumentace a realizace komplexní obnovy minerálních pramenů a jejich okolí na území MAS Kraj živých vod, z. s. Připraveny jsou projekty nových turistických tras, úpravy místních komunikací a přístupových cest. Součástí projektu jsou i drobné stavby - odpočinkové altány, vyhlídky a chodníky. Realizace tohoto projektu a drobných akcí na něj navazujících je jednou z aktivit MAS Kraj živých vod, z. s.

Skokovská stezka

Skokovská stezka je mariánská poutní a naučná stezka spojující od roku 2010 poutní místo klášter premonstrátů v Teplé, kde je uložen relikvíř s ostatky blahoslaveného Hroznaty, s kdysi velmi slavným barokním mariánským poutním místem v (Mariánských) Skocích u Žlutic, kde byl od roku 1717 každoročně uctíván desítkami tisíc poutníků zázračný dobrotivý obraz Panny Marie Pomocnice, lidově označovaný jako „Panenka Skákavá“. Popudem ke zřízení poutní stezky byla snaha o záchranu a oživení zanikajícího poutního místa ve Skocích. Smyslem putování je vykonání křesťanské pouti spojené s pokáním, očištěním, požehnáním a předkládáním proseb prostřednictvím Panny Marie Bohu. Stezka však v sobě zahrnuje i prvek naučný a poznávací, je rovněž naučnou stezkou, která poutníka seznámí se zajímavým, ale ještě málo známým regionem Čech. Je tedy určena nejen věřícím.

Trasa propojuje další místa, která k sobě mají ideové, duchovní a historické vazby, jako například: klášter trapistů Matky Boží v Novém Dvoře (duchovní centrum kontemplace), Toužim (působíště autora skokovského obrazu J. W. Richtera a skokovské vrchnosti, markrabat bádenských), Útvinu (působíště stavitele skokovského chrámu J. Schmieda), Žlutice (působíště duchovního otce poutního místa ve Skocích, premonstráta J. Ríčka) zříceninu poutní kaple svatého Blažeje u Branišova, a dále řadu kulturních a přírodních zajímavostí regionu Tepelska, Toužimska, Bochovska a Žluticka. Zčásti respektuje původní historické trasy poutních procesí do Skoků.

¹⁹ Viz Příloha F, tab. č. 18 „Turistika na území MAS“

O vybudování této stezky se zasloužilo občanské sdružení Pod střechou, které tuto stezku také udržuje a provozuje. Ideálně je rozdělena do tří etap a pouť tedy trvá tři dny.

Šibeniční vrch

Naučná stezka Šibeniční vrch se věnuje rituálům spjatým s výkonem hrdelních trestů v raném novověku (16. -18. stol.). První zastávka na této stezce se nachází u radnice města Bečov a dále vede návštěvníky částečně původní cestou vedoucí k šibenici kolem kostela sv. Jiří a Zlatého vrchu. Celkem je na trase osazeno 5 informačních panelů, které jsou také v německém a anglickém jazyce. Celá trasa je dlouhá asi jeden kilometr, což láká ke zpestření návštěvy Bečova i rodiny s dětmi. Stezka využívá vzácně zachovalých a archeologicky prozkoumaných reliktů historické šibenice, kterých se na našem území dochovalo do dnešních dob jen několik. Jednotlivé zastávky se věnují těmto tématům: - hrdelní soud - hrdelní tresty - průvod k šibenici – kat - šibenice + prohlídka jejího torza.

Torzo samotné kruhové šibenice o průměru 4,8 m je netradičně umístěné v dominantní poloze asi 1 km od města. Šibenice je datována do období vzniku 16. - 18. století.

Hladový vrch

Výletní trasa této naučné stezky je určená pro pěší. Naučná stezka Hladový vrch pomáhá přiblížit historii města Bochova. Trasa naučné stezky vede z bochovského náměstí na vrchol Hladového vrchu, kde stávala do 60. let 20. století barokní kaple Nejsvětější Trojice. Naučná stezka byla vybudována v roce 2009 MAS Kraj živých vod, z. s. a v rámci tohoto projektu došlo také k úpravě Hladového vrchu a instalaci tří dřevěných soch, které symbolizují Nejsvětější Trojici.

Zlatý vrch

Zlatý vrch je oblíbené výletní místo, které leží za hranicemi města Bečov směrem na Teplou, odkud je nádherný výhled na celé městečko Bečov. Na informačních tabulích se návštěvníci seznámí s historií města i samotného Zlatého vrchu, která je doložena i archeologickým průzkumem. Další panely seznamují s katovnou i kamenolomem a drobnými památkami v krajině. Naučnou stezku otevřela veřejnosti ZO ČSOP Berkut v roce 2008 v rámci projekt „Blíž přírodě“.

Městečko Úterý

Stezka vznikla v roce 2006 a na trase dlouhé asi 1,5 km návštěvníky provede samotným městečkem. Na deseti zastaveních jsou seznámeni s historií města, architekturou i s životem někdejších obyvatel a na dobových fotografiích je patrné, jakých změn městečko doznalo v průběhu 20. století.

Stezka začíná na náměstí u radnice a prvních sedm zastavení tvoří okruh. Na třech okrajových stanovištích 8-10 se návštěvníci mohou nechat inspirovat k pěším nebo cyklistickým výletům do okolí. Stezku připravilo sdružení BART za finanční podpory Plzeňského kraje a města Úterý. Vznikla v rámci Geoparku GeoLoc, který se rozkládá na území Konstantinolázeňska, Stříbrska a Plánska a je jednou ze tří částí přeshraničního Česko-Bavorského Geoparku.

Sv. Blažej

Naučná stezka vedoucí okolím Blažejského rybníka v Nežichově je zpřístupněna od dubna 2009. Tato oblast je součástí systému Evropsky významných lokalit – Natura 2000. Stezka byla vybudována občanským sdružením Cesta z města za finančního přispění Karlovarského kraje a Agentury ochrany přírody a krajiny. Jednotlivá zastavení na trase popisují přírodní zajímavosti i historické souvislosti; přesuny obyvatelstva; tradiční řemesla i kulturní pamětihodnosti. Jednou ze zastávek je objekt vyhořelého barokního kostela sv. Blažej, který byl v minulosti významným poutním místem kraje.

Siardův pramen

Naučná stezka Siardův pramen, byla za podpory Karlovarského kraje vybudována v roce 2007 jako společný projekt MAS Kraj živých vod, z. s., Svazku obcí Slavkovský les pro obnovu venkova a Obce Mnichov. Na realizaci projektu se podílely i neziskové organizace ZO ČSOP Berkut a Cesta z města, o. s. Cílem projektu bylo zpřístupnění přírodního a kulturního dědictví zdejší oblasti, která je proslulá především množstvím minerálních pramenů. Tato realizace je součástí integrovaného projektu na podporu všestranného rozvoje zdejšího regionu, s jehož realizací bylo započato v roce 2006 pod názvem „Kraj živých vod“.

Bečovská panoramatická stezka

Cílem projektu Bečovská panoramatická stezka je realizace panoramatické naučné stezky v okolí Bečova nad Teplou. Navržená trasa a jednotlivé aktivity projektu plně využívají dosud nedostatečně zhodnocený přírodní a kulturní potenciál místa. Návštěvníci jsou zavedeni na místa dalekých rozhledů, přičemž hlavní trasa i přístupové cesty jsou vedeny místy i velmi náročným skalnatým terénem. Panoramatická stezka bude v budoucnu doplněna novou rozhlednou na Zlatém vrchu, krytým posezením, výukovým centrem v Bečovské botanické zahradě, novými lávkami přes řeku Teplou, vyhlídkami na skalních vrcholech a dalším mobiliářem (vyhlídkové plošiny, informační tabule, panoramatické mapy, apod.). Celková délka hlavní trasy naučné stezky: 16 km. Celková délka 8 nástupních tras: 9 km.

Davidova stezka

Davidova stezka je naučná stezka věnovaná odkazu zdejšího rodáka, významného vědce, geodeta a astronoma, Aloise Martina Davida. Okružní trasa od roku 2011 spojuje Klášter Teplá, klášterní hřbitov s Davidovým hrobem, jeho rodiště Dřevohryzy s památníkem, zříceniny jeho astronomické observatoře na Branišovském vrchu s Vidžínem, kam David docházel do školy. Naučnou stezku připravilo, vyznačilo a udržuje občanské sdružení Pod střechou. Davidův odkaz od roku 2010 připomíná každoroční akce nazvaná Davidova noc, pořádaná v Nežichově a okolí. Je spojená s návštěvou Davidovy astronomické observatoře na blízkém Branišovském vrchu a tematicky je zaměřená na Davidovu oblíbenou vědu - astronomii, nechybí samozřejmě noční pozorování oblohy dalekohledem.

2.7.4 Geoturistika a Geoparky na území MAS Kraj živých vod, z. s.

Geopark je označení pro geologicky cenné území, kde jsou ve spolupráci s místními obyvateli a organizacemi (státními, neziskovými i soukromými) rozvíjeny aktivity na podporu rozvoje oblasti a podporu návštěvnosti a vzdělanosti. Nejedná se tedy pouze o čistě geovědní projekty, ty však často hrají dominantní roli. Vedle geologických objektů a jevů jsou důležité i další zajímavosti, jako jsou kulturní a ekologické fenomény, archeologické a historické památky. I přesto, že je geopark definován Ministerstvem životního prostředí České republiky, nejedná se o území, které by nějakým způsobem omezovalo lidskou činnost vyjma oblastí, které již mají nějaký ochranný status (CHKO, národní parky a další chráněná území). Jedná se tedy o zastřešení současných aktivit a jejich další rozvoj.

Velkou část území MAS Kraj živých vod pokrývá existující Česko-bavorský geopark - jeho Karlovarská část Geopark Egeria, v plzeňské části MAS je součástí dalšího geoparku město Úterý. Území je geologicky velmi zajímavé a pozitivní je také návaznost na aktivity v geoparku GeoLocí, který se rozkládá na území sousedních MAS v Plzeňském kraji. Naše území má tradici dobývání rud od pravěku a středověku až po 20. století a na území se nachází mnoho montánních památek. Území je zajímavé svými přírodními památkami, kopci sopečného původu a nezvykle četným výskytem minerálních pramenů.

Geopark Egeria se opírá o šest pilířů:

- Geologické a geomorfologické zajímavosti
- Třetihorní vulkanismus
- Minerální zřídla a lázeňství
- Hornická historie
- Hnědé uhlí
- Mineralogické lokality a paleontologické nálezy

Území geoparku zahrnuje mnohé obce, na jejichž území působí MAS Kraj živých vod, z. s. Jedná se převážně o obce, které jsou současně na území CHKO Slavkovský les. Tématem geoparku se MAS zabývá již několik let a v minulém období byl záměr na realizaci projektu, který by podpořil a propagoval myšlenku geoparku Egeria. Byla zahájena spolupráce s hlavním partnerem, kterým je Muzeum Sokolov p.o. Karlovarského kraje.

Dalším geoparkem, který navazuje na karlovarskou část Egeria je geopark GeoLocí, který je vymezen obcemi bývalého okresu Tachov a z území MAS Kraj živých vod, z. s. do něj spadají katastrální území spravovaná městem Úterý. To znamená Úterý, Vidžín a Olešovice. Také v případě tohoto geoparku byla navázána spolupráce s garantem GeoLocí o.p.s. a již proběhlo několik společných akcí pro větší prezentaci a propagaci myšlenky geoparků v západních Čechách. V současné době je na území MAS Kraj živých vod, z. s. připravována geologická expozice na dvou místech. Jednou z lokalit je Bečovská botanická zahrada (Geopark Egeria), která v rámci vzdělávacích akcí věnuje geologii velký prostor a dále je připravována geologická expozice v prostorech komunitního a informačního centra Kašpar na Vidžíně (Geopark GeoLocí). Objekt centra Kašpar je ve vlastnictví MAS Kraj živých vod, z. s. a nachází se v těsné blízkosti lomu Štenská, který je z geologického hlediska významný těžbou tepelského trachytu.

Velká pozornost by do budoucna měla být věnována lokálním expozicím s touto tematikou v

jednotlivých obcích a maximální podpoře neinvestičním projektům, které podpoří informovanost, zážitky a vzdělanost návštěvníků obou geoparků.

Území vyhlášeného Národního parku Egeria nepokrývá celé území MAS Kraj živých vod, z. s. Velmi vhodné by bylo zmapování geologicky zajímavých lokalit nezařazených obcí, na jejichž území se nachází zajímavá geologická lokalita. Jedná se především o území obcí v severní části okresu Karlovy Vary a obcí v okrese Plzeň-sever. V současné době chybí detailní přehled o geologicky zajímavých lokalitách a jejich potenciálu pro cestovní ruch na území MAS Kraj živých vod, z. s. mimo území geoparku. Shromážděné informace by mohly být využity při tvorbě regionálních propagačních materiálů či jako prezentační materiál při každoročních akcích Týden geoparků, Den živých vod, Festival Národní geopark Egeria: Země s duší apod.

2.7.5 Zážiteková turistika

Novou a velmi vyhledávanou formou turistiky je zážitková turistika. V této oblasti může náš region nabídnout především turistiku spojenou s historickými událostmi, tj. odsun německého obyvatelstva: zaniklá sídla, putování po objektech lehkého opevnění Plzeňské čáry a technických památkách. Na mnoha místech již provozovatelé využívají zážitkové turistiky jako velkého lákadla pro návštěvníky. Na mnoha místech je nutné doplnit vhodnou turistickou infrastrukturu. Na území MAS jsou také provozovány zážitkové pobyty s průvodcem, které jsou ve většině případů zaměřeny na zdejší fenomén – minerální prameny a nedotčená příroda CHKO Slavkovský les. Velmi vítanou atraktivitou je postupné budování bivačovních míst v odlehlých lokalitách, která nabízejí základní zázemí pro pobyt v přírodě. Do budoucna by bylo určitě vhodné doplnit tyto atraktivity o mokré varianty, kterých je v současné době na území MAS Kraj živých vod, z. s. nedostatek – galerie, muzea, expozice či multimediální infocentra.

2.7.6 Muzea a galerie

Na území Našeho regionu se nacházejí pouze tři muzea (Klášter Teplá, Bečov, Nevřeň). Téma zřízení lokálních expozic je v současné době velmi aktuální a mohlo by být vhodnou doplňkovou aktivitou pro mnoho obcí v regionu. Hlavními tématy expozic by měla být především historie a interpretace přírodního dědictví regionu v návaznosti na existující geoparky a vývěry minerálních pramenů na území MAS.

2.7.7 Infrastruktura pro cestovní ruch

Existence rekreačních zařízení v území má přímý vliv na úroveň jeho návštěvnosti. Pro charakteristiku rekreačních zařízení na území regionu jsou uvažovány různé typy ubytovacích a stravovacích zařízení dělené na zařízení volného a vázaného cestovního ruchu. V letech 2012 proběhlo mapování služeb v CR na území MAS Kraj živých vod, z. s. Bylo provedeno místní šetření na území všech obcí a provedeno porovnání s rokem 2008, kdy probíhalo obdobné šetření. Závěr průzkumu ukázal:

- Nepatrně se zvýšil počet lůžek nabízených jako ubytování v soukromí.
- Téměř se zdvojnásobil počet nabízených lůžek v penzionech.
- Velkokapacitní ubytovací a stravovací zařízení zůstává pouze jedno – Hotel Klášter Teplá (130 lůžek).
- V Bečově nad Teplou vznikl hostel a nabízí se tak nová kategorie ubytování.

- Došlo ke zrušení jednoho ze 4 kempů na území MAS a předpokládá se ukončení činnosti dalšího.
- Mírně se snížil počet restaurací a občerstvovacích míst. Restaurace zůstávají výsadou pouze větších sídel – Bečov, Bochoř, Teplá ...
- O jedno se zvýšil počet informačních center, přesto je to jeden z největších limitů dalšího rozvoje CR – v současné době fungují na celém území pouze 3 (Teplá, Bochoř, Nevřeň).
- Rekordně se zvýšil počet naučných stezek z 8 na 22.
- Téměř se zdvojnásobil počet kilometrů značených cyklistických stezek a tras. Na území 8 obcí je cyklostezka úplnou novinkou.
- Počet kilometrů pěších turistických tras se navýšil pouze nepatrně, zde nejsou zahrnuty km nově vyznačených NS.
- Přibyla další místa, nabízející vzdělávací programy (Zámek a hrad v Bečově nad Teplou + nově Centrum Caolinum v Nevřeni, Klášter Teplá – Hroznatova akademie a Botanická zahrada v bečově nad Teplou).

Infrastruktura cestovního ruchu je základní podmínkou jeho rozvoje. Ve sledovaném území nejsou z celkového hlediska ani stravovací ani ubytovací kapacity na dostatečné úrovni z kvantitativního ani kvalitativního hlediska - to platí zejména pro stravování a ubytování na území menších obcí. Velký prostor se tady nabízí v oblasti agroturistiky a venkovských malokapacitních ubytovacích zařízení.

Informační centra na území MAS

Dostatečná síť turistických informačních center, výroba propagačních materiálů a koordinace činnosti je v současné době na území MAS kraj živých vod nezbytnou nutností k zajištění kvalitní informovanosti jednak návštěvníků regionu, tak i místních obyvatel. V popisovaném regionu, až na výjimky, nefunguje informační servis a finanční prostředky vydávané jednotlivými obcemi a městskými úřady nejsou ve svém důsledku vynaloženy dostatečně účelně. I když se úroveň propagačních materiálů během posledních pěti let výrazně zlepšila, stále dochází k tomu, že obec propaguje a informuje pouze o sobě samotné (což v mnoha případech není až tak zajímavé) a o pár kilometrů dál má významnou přírodní nebo kulturní památku, která by byla pro turisty daleko výraznějším lákadlem. Většina obcí si uvědomuje nutnost propagace a prezentace a již při sestavování svých rozpočtů s těmito náklady počítají, nicméně většinou není v jejich silách, být informováni o všech možnostech finančních podpor. Zde je velký prostor pro informační a animační akce MAS, které zahrnují ucelené území.²⁰

Bečov nad Teplou – v současné době neexistuje informační centrum, s výjimkou informací, které je možné dostat při provozu zámku v pokladně areálu. Bečov je bránou do regionu a informační centrum by bylo užitečné pro další města regionu. Mnohé aktivity informačního centra převzala bečovská botanická zahrada, i zde však chybí především vhodné zázemí pro informační centrum a nevýhodou je i odlehlost od centra města.

Bochoř – existuje IC, které je umístěno v prostorách radnice. Současně s informačním centrem zde funguje i galerie a knihovna.

²⁰ Viz Příloha F, tab. č. 18 „Turistika na území MAS“

Teplá - informační centrum ve městě Teplá je umístěno v budově radnice. Dalším informačním místem je areál kláštera v Klášteře Teplá.

Nevřeň – v roce 2014 bylo nově otevřeno informační centrum v objektu Centrum Caolinum

Výrazně negativně se jeví absence informačních center ve městech Všeruby a Úterý. V Úterý se předpokládá realizace projektu obnovy historického domu Na Růžku, kde by v budoucnu mohlo být informační centrum umístěno.

Vybudování Regionálního informačního centra Kraj živých vod by bylo velkým přínosem pro celý region. Jeho hlavním posláním by měla být prezentace regionu, jeho památek a turistických atraktivit a dobrá spolupráce s podnikatelskými subjekty v cestovním ruchu. Důležité je vytvářet nové produkty a starat se o to, aby měl region co návštěvníkům nabídnout – úprava a značení cyklotras, jezdeckých tras, spolupráce na projektech geoparku či CHKO Slavkovský les. Na druhou stranu je třeba regulovat návštěvnost těch nejatraktivnějších míst, zejména pak přírodních památek, aby nedocházelo k přetížení regionu, nenávratnému poškození památek a okolního životního prostředí. Úkolem regionálního centra by určitě mělo být vytváření takových produktů, aby byla návštěvnost rovnoměrná, jak z hlediska územního, tak z hlediska časového (sezónnost).

Hlavní úkoly pro regionální centrum:

- přenos informací a pomoc při získávání finančních podpor pro jednotlivé subjekty i projekty regionálního charakteru
- společná propagace území jako celku, včetně materiálů jednotlivých obcí (již částečně funguje v rámci projektu Kraj živých vod a Cesta z města)
- připravovat a na principu pracovních skupin realizovat projekty s regionálním dopadem (např. cyklotrasy, Kraj živých vod, Geopark), popř. koordinovat činnost více subjektů při realizaci větší akce
- zajišťovat plynulý přísun propagačních materiálů do všech míst v oblasti
- podílet se na nových produktech cestovního ruchu, vhodných pro region (agroturistika, venkovská turistika, zážitková turistika, geoturistika, průvodcovské služby)
- zajišťovat propagaci regionu zvenčí – veletrhy, informační centra v okolních městech (K. Vary, Plzeň i Praha)
- spravovat společný webový regionální server
- podpora lokálních akcí, jejich propagace
- správa bezobslužných informačních míst v regionu, jejich servis a doplňování informací

Bezobslužná informační místa jsou jednou z možností prezentace místního přírodního a kulturního dědictví, která nepředstavuje výraznou finanční zátěž. V minulosti byly vytipovány tři obce pro instalaci těchto informačních panelů. Otročin - se svými 5 minerálními prameny může reprezentovat okruh minerálních vod, obec Mnichov byla v minulosti významná těžbou a zpracováním hadce, v okolí obce je vyznačena a turisty vyhledávána NS Mnichovské hadce a poslední obcí jsou Ovesné Kladruby, v jejichž blízkosti se nachází Milhostovské mofety, které patří k významným geologickým lokalitám a v roce 2012 byly za přispění obce a MAS Kraj živých vod, z. s. zpřístupněny veřejnosti a je zde nově vyznačená turistická stezka. Vybudování těchto drobných bezobslužných míst by v budoucnu mohlo napomoci k lepší orientaci návštěvníků v regionu.

2.8 Podnikání

Většina podnikatelských aktivit v rámci mikroregionu je zaměřena především na oblast zemědělství, lesnictví a služeb. Zastoupení výrobního a zpracovatelského sektoru je poměrně nízké. V menší míře jsou zastoupeny menší výrobní provozy, malé stavební firmy, soukromí dopravci či soukromí řemeslníci. V historicky významných lokalitách (města Bečov n. T., Teplá, Bočov, Všeruby a obec Úterý) dochází k postupnému rozvoji cestovního ruchu a navazujících služeb limitovanému nedostatkem finančních zdrojů. Drobných živnostníků a řemeslníků eviduje Český statistický úřad stovky, možná spíše tisíce. Při dotazníkovém šetření však skutečnost vypadala poněkud skromněji. Většinou jsou v obcích skutečně činní řemeslníci a jejich počet se pohybuje v řádech jednotek. Z pohledu budoucích perspektiv lze za těžiště vhodných ekonomických aktivit považovat služby cestovního ruchu, rozvoj lehčí průmyslové výroby šetrné k životnímu prostředí a zemědělství orientované na údržbu krajiny a agroturistiku.

2.8.1 Průmysl

V minulosti se na území regionu nacházelo množství rudných dolů (Bečov, Úterý). Dnes jsou tato ložiska povětšinou vyčerpána. V současnosti jsou zdroje surovin ve sledovaném území značně omezené a nemají zásadní vliv pro ekonomický rozvoj oblasti. V provozu je pouze kamenolom Štenská, kde se těží tepelský trachyt a dále je v řešeném území kamenolom u Zahrádky u Plzně, sloužící jako betonářské a silniční kamenivo. Velkou část území zabírají Karlovarské minerální vody, které vlastní stáčírna v Bohuslavi u Mnichova a využívají část minerálních pramenů ze severní části Slavkovského lesa. Bohužel bez zpětného efektu pro místní obyvatele. Zaměstnávají mizivé procento místních a jejich činnost je z pohledu ochrany krajiny více než diskutabilní. Malé průmyslové podniky byly v dřívějším období zaměřeny především na textilní výrobu a průmyslové obory, které využívaly potenciálu místních přírodních zdrojů. Mezi ně patří zejména dřevozpracující průmysl těžící ze značné zalesněnosti území a na něj navazující truhlářské a tesařské dílny. V současné době je většina těchto podniků uzavřena a kromě mlékárny Hollandia v Krásném Údolí není na území MAS Kraj živých vod, z. s. ani žádný významnější potravinářský podnik. Pro firmy v regionu může být významný rozvoj vztahů místních firem s firmami mimo region. Slabou stránkou je zatím malá spolupráce mezi zdejšími podniky. Nejsou dostatečně využívány místní zdroje a částečně dochází k oslabení vzájemných vazeb mezi subjekty místního trhu, neboť prvovýrobci hledají odbytiště mimo území regionu. Za účelem koordinace takových jevů a umožnění dalšího rozvoje je nutné rozšířit spolupráci mezi místními podnikatelskými subjekty.

2.8.2 Zemědělství

Vzhledem k charakteru klimatu i půd nejsou na území MAS Kraj živých vod, z. s. nejvhodnější podmínky pro rozvoj zemědělství, avšak ve vztahu k celému Karlovarskému kraji a severní části kraje Plzeňského se jedná o intenzivně zemědělsky využívanou oblast. V řešeném území je téměř vyrovnaný podíl orné půdy, trvalých travních porostů a lesů. Na celém území téměř chybí ovocné sady a zahrady. Procento zornění je ve srovnání s průměrem v ČR (72 %) podprůměrné. Značné rozdíly v procentu zornění jsou v rámci posuzovaného regionu dle jednotlivých katastrů. Obecně se postupně mění struktura zemědělského půdního fondu, dochází k úbytku orné půdy a k nárůstu trvalých travních porostů. Od roku 1990 se výrazně snížil podíl orné půdy, místy až o 27 %. Větší část orné půdy byla postupně převedena na trvalé travní porosty, část pozemků leží ladem. Téměř celé území je zařazeno do méně příznivých oblastí LFA. Do oblasti horské typu HA 75,4 %, do ostatní méně příznivé oblasti typu OA 7,6 %, typu OB 17,0 %. Z toho vyplývá, že v daném regionu není vhodné ani

výhodné (hlavně v horských územích) hospodařit na orné půdě, a naopak je pro zemědělce i pro ochranu přírody výhodné vést veškerou zemědělskou půdu jako louky nebo pastviny. Přestože se struktura zemědělské půdy za posledních 10 let změnila, vlivem útlumu zemědělské výroby a dalších zejména ochrannářských snah, jsou některé oblasti stále ohrožené vodní erozí. Na celém sledovaném území se nacházejí také půdy náchylné k větrné erozi. V oblasti severního Plzeňska (Bezvěrov, Krsy, Úněšov) je doporučeno zvýšit podíl rozptýlené zeleně v krajině. Během let 1968 - 1988 došlo na mnoha místech také k realizaci odvodňovacích staveb, včetně úprav toků. Odvodněny byly také pozemky mokřadů a bažin a byly zničeny cenné biotopy těchto stanovišť. Kromě ekologického zemědělství a agroturistiky má pro budoucnost daného regionu velký význam i multifunkční zemědělství, včetně nezemědělského využití zemědělských pozemků pro pěstování biomasy jako obnovitelného zdroje energie. Spolupráce mezi soukromými zemědělci a obcemi probíhá na území MAS Kraj živých vod, z. s. hlavně na úrovni technické pomoci. Zvláště menší obce nemají dostatečnou techniku na terénní úpravy či zimní údržbu a proto navazují spolupráci s místními zemědělci. V případě Úněšovského statku a.s., který je mimo jiné členem MAS, jde o spolupráci s obcemi Úněšov, Krsy a Bezvěrov. V případě dalšího člena MAS Farmy Otročin s.r.o. jde o spolupráci v podobné formě s obcí Otročin.

2.8.3 Služby

Prostorová rozmístěnost obchodu a služeb je v regionu jako celku nevyhovující. Tyto jsou soustředěny především do větších sídel, kde je větší koncentrace kupní síly. Ekonomické subjekty jsou nejčastěji vlastněny fyzickými osobami s minimem zaměstnanců, často jsou však zcela bez zaměstnanců. Jedná se zejména o maloobchod a služby typu autodoprava, zámečnické, truhlářské, kadeřnické, autoopravny apod. Většina obcí se převážně orientuje pouze na základní nabídku v rámci smíšeného zboží, případně pohostinství. Značná část sídel (jde většinou o části obcí a osady) je bez jakékoliv nabídky služeb a to vzhledem k nedostatečné dopravní obslužnosti může být limitem sociálního a ekonomického rozvoje. Důležitým oborem služeb jsou aktivity vázané na cestovní ruch. Jedná se zejména o již několikrát zmíněné lázeňství a také sídla s atraktivitami v podobě kulturních památek. Významnou složku tohoto sektoru představují subjekty provozující restaurační, ubytovací a zábavná zařízení. Neexistence rozsáhlejší nabídky obchodu a služeb zejména na úrovni menších obcí může být překážkou dalšího rozvoje tohoto území a může nepřímo ovlivňovat i vznik nových sociálně vyloučených lokalit.

2.8.4 Zaměstnanost

Obecně lze konstatovat, že nezaměstnanost patří mezi vážné problémy a může vést k ohrožení ekonomické a sociální stability regionu a proto je třeba ji věnovat zvýšenou pozornost jak z pohledu státní správy tak i samosprávy. Míra nezaměstnanosti se v regionu pohybuje na úrovni 12 %, ale jsou zde patrné výrazné rozdíly mezi příměstskými oblastmi a centrální oblastí Slavkovského lesa. Zatímco v jižní a severní části regionu dosahuje míra nezaměstnanosti v průměru 8 %, v některých obcích je míra nezaměstnanosti až 17% a má vzestupný trend. Zdaleka nejproblematičtější se z hlediska statistických údajů jeví obec Chodov a město Bochov. Tady se míra nezaměstnanosti pohybuje kolem 19 – 20%. Možnost získat zaměstnání v místě bydliště nebo v nejbližším okolí je pro tamní obyvatele mizivá. Vzhledem k vysoké průměrné míře nezaměstnanosti v regionu je nutné vytvářet nová pracovní místa především v perspektivních oblastech ekonomiky – služby, cestovní ruch a stabilizovat situaci v zemědělství. Vzhledem k nepříznivé vzdělanostní struktuře, je třeba akceptovat i značné rozšíření montážních výrobní prakticky bez jakýchkoliv nároků na vzdělanost. Tento charakter výrobní